Beleving van natuur en landschap in Brabant

Draagvlak- en belevingsonderzoek voor het provinciaal natuur- en landschapsbeleid

Versie 13 juni 2012

Prof. Dr. A.E. van den Berg

E a.e.van.den.berg@rug.nl

W www.agnesvandenberg.nl

INHOUD

1. Inleiding 5
Doel en onderzoeksvragen 5
Definities en afbakening 6
Variatie in beleving 7
Vergelijkbare onderzoeken in Brabant en Nederland 8
Leeswijzer 8
2. Methode 9
Steekproef en respons 9
Vragenlijst en procedure 12
Analyse 12
3. Kwaliteit natuur en landschap in Brabant 13
Q1 Ontwikkeling natuur en landschap afgelopen 4 jaar 13
Q2 Rapportcijfer natuur en landschap 14
Q3 Verbeterpunten 15
4. Natuur en landschap in de woonomgeving 17
Q5 Belang hoeveelheid natuur en landschap in woonomgeving 17
Q6 Beoordeling hoeveelheid natuur en landschap in woonomgeving 18
Q7 Bezoekmotieven 20
Q8 Bezoekfrequentie 21
5. Natuur in Brabant 23
Q9 Herintroductie Big Five grote dieren 23
Q10 Stellingen herintroductie 25
Q11 Natuurbeheer 27
6. Bekostiging natuur 29
Q4 Stellingen natuur en landschap provincie Brabant 29
Q12 Betalingsbereidheid 31
8. Literatuur 33
Bijlage 1: Vragenlijst natuurbeleving Provincie Noord-Brabant 35
Bijlage 2: Achtergrondvariabelen Intomart gebruikt in onderzoek 42
Bijlage 3: Verdeling respondenten over woonplaatsen (ingedeeld naar stedelijkheidsklassen) 46
Bijlage 4: Groepsverschillen bezoekmotieven 50
Bijlage 5: Groepsverschillen herintroductie Big 5 52

1. Inleiding

De provincie Noord-Brabant kent een grote verscheidenheid aan natuur en landschap. Dit aantrekkelijke en gevarieerde landschap is essentieel voor een goed leef- en vestigingsklimaat in de provincie. Door de decentralisatie is het natuur- en landschapsbeleid een kerntaak van de provincie geworden. De provincie vat deze taak ambitieus op, en wil natuur en landschap een plek geven midden in de samenleving en ten goede laten komen aan alle Brabanders.

De provincie heeft te maken met diverse ontwikkelingen die een herziening van het natuur- en landschapsbeleid noodzakelijk maken. Enerzijds is er vanuit de samenleving een nog steeds toenemende behoefte aan recreatie en ontspanning en ondernemerschap in een groene omgeving, anderzijds is er door de economische crisis en politieke ontwikkelingen steeds minder budget beschikbaar voor natuur en landschap. Te midden van deze ontwikkelingen kiest de provincie Noord-Brabant er nadrukkelijk voor om natuur en landschap vanuit hun intrinsieke waarde te beschermen en stevig te verankeren in de samenleving.

Om het provinciale natuur- en landschapsbeleid goed te verankeren in de samenleving wil de provincie burgers en bedrijfsleven actiever betrekken bij de invulling en uitvoering van de beleidsstrategie. Vanuit deze ambitie vindt de provincie het belangrijk om de mening van haar burgers over het voorgenomen natuur- en landschapsbeleid te peilen door middel van een draagvlak- en belevingsonderzoek. De methode en resultaten van dit onderzoek worden in dit rapport beschreven.

Doel en onderzoeksvragen

Het doel van dit onderzoek is tweeledig:
1. Meer inzicht verkrijgen in hoe Brabanders anno 2012 natuur en landschap in hun provincie waarderen en gebruiken.
2. Een indicatie krijgen van de wensen en verwachtingen van Brabanders ten aanzien van een aantal specifieke beleidsmaatregelen en de bekostiging van deze maatregelen.

Meer specifiek geeft het onderzoek antwoord op de volgende vier clusters aan vragen:

- Kwaliteit natuur en landschap in Brabant: Hoe beoordelen Brabanders de kwaliteit van natuur en landschap in hun provincie? Vinden zij dat natuur en landschap er op voor- of achteruit zijn gegaan? Op welke punten vinden zij dat natuur en landschap nog verbeterd kunnen worden?
- Waardering en gebruik natuur en landschap in de woonomgeving: Hoeveel belang hechten Brabanders aan natuur en landschap in hun woonomgeving? Vindt men dat er voldoende natuur en landschap in de woonomgeving is? Hoe vaak brengt men een bezoek aan natuur en landschap in de woonomgeving, en welke motieven spelen daarbij een rol?

- Waardering natuurbeheersmaatregelen: Wat is de houding van de bevolking tegenover de mogelijke herintroductie van vijf grote dieren (edelhert, lynx, otter, everzwijn, wisent) die van oorsprong in Brabant leefden? Maakt men hierbij verschil tussen de vijf dieren? Wat vinden Brabanders van het plan om natuurgebieden meer extensief te gaan beheren?
- Bekostiging natuur en landschap in Brabant: Hoe staat men tegenover de inzet van provinciaal geld voor natuur en landschap? Wie zijn er volgens de burgers verantwoordelijk voor de bekostiging van natuur en landschap? Is de burger zelf bereid om een financiële bijdrage te leveren?

Om bovenstaande vragen te beantwoorden is een internet-survey uitgevoerd onder een online panel van 1000 inwoners van de provincie Noord-Brabant.

Definities en afbakening

Het onderzoek gaat over "beleving en draagvlak" ten aanzien van "natuur en landschap" in de provincie Noord-Brabant (kortweg aangeduid als "Brabant"). Voor de duidelijkheid zullen deze begrippen hieronder kort worden toegelicht:

Beleving en draagvlak
Het begrip "beleving" is een containerbegrip dat verwijst naar gevoelens en gedachten die (natuurlijke) omgevingen bij mensen oproepen. Deze gevoelens en gedachten, d.w.z. de innerlijke ervaring van natuur en landschap, zijn niet direct toegankelijk voor empirisch onderzoek. De beleving kan alleen indirect worden afgeleid uit waarderingen en andere meetbare reacties en gedragingen van mensen. Bijvoorbeeld als iemand het cijfer 8 toekent aan een natuurgebied, dan kan worden afgeleid dat deze persoon het gebied positief beleeft, of dat het gebied een positieve belevingswaarde heeft voor deze persoon. Beleving wordt in dit onderzoek dus niet direct gemeten, maar afgeleid uit concrete vragen over bijvoorbeeld de kwaliteit van het landschap.

Het begrip "draagvlak" wordt gebruikt om de steun en betrokkenheid van burgers bij (natuur- en landschaps) beleid mee aan te duiden. Hierbij kunnen drie componenten van draagvlak worden onderscheiden en gemeten: kennis, houding en gedrag. In het huidige onderzoek ligt de nadruk op de houding en het gedrag ten aanzien van natuur- en landschapsbeleid, gemeten aan de hand van stellingen en betalingsbereidheid.

Natuur en landschap
De begrippen "natuur en landschap" worden vaak in één adem genoemd. Toch zijn er wel verschillen. Bij "natuur" denken de meeste mensen als eerste aan de wat verder van de stad gelegen natuurgebieden zoals bossen of heidevelden met een rijkdom aan dieren en planten. De eerste associatie bij het begrip "landschap" is vaak het totaalbeeld dat we zien als we in het buitengebied om ons heen kijken. Omdat de begrippen natuur en landschap sterk overlappen en daardoor lastig te definiëren zijn is in de vragenlijst ingespeeld op de intuïtieve associaties met "natuurgebieden" en "buitengebied" die mensen hebben bij de begrippen natuur en landschap.

Variatie in beleving

"De Brabander" bestaat niet, evenmin als "De Nederlander" bestaat. Daarom is het belangrijk om rekening te houden met eventuele verschillen in beleving en draagvlak tussen verschillende bevolkingsgroepen. Uit eerder onderzoek is bekend dat het natuurbeeld van mensen een grote invloed heeft op de beleving en waardering van natuur en landschap. Het begrip natuurbeeld verwijst naar de opvattingen die mensen hebben over de aard van natuur, de waarde van de natuur en de relatie tussen mens en natuur (Buijs, 2000). Deze opvattingen zijn in grote mate onveranderlijk, en worden sterk bepaald door de maatschappelijke positie waarin iemand zich bevindt. Uit eerder onderzoek is bekend dat er grofweg drie natuurbeelden kunnen worden onderscheiden, die kunnen worden ingedeeld op een dimensie lopend van antropocentrisch (mens staat boven de natuur) tot ecocentrisch (natuur staat boven de mens):

Functioneel natuurbeeld: De natuur staat ten dienste van de mens. De natuur moet onderhouden worden zodat zij niet verwildert.
Arcadisch natuurbeeld: Mens en natuur zijn gelijkwaardig, maar de mens heeft wel een zorgplicht voor de natuur. De schoonheid van de natuur en het idyllische plattelandsleven staan centraal.
Wildernis natuurbeeld: De mens is ondergeschikt aan de natuur. De natuur moet zoveel mogelijk haar gang kunnen gaan en sporen van menselijke invloed worden als storend ervaren.

Natuurbeelden kunnen goed worden voorspeld door sociaal-demografische kenmerken, zoals leeftijd, inkomen, opleiding, politieke opvatting, stedelijkheid en etniciteit. Ouderen, mensen met een laag inkomens- en opleidingsniveau, mensen met "rechtse" politieke opvattingen, plattelandsbewoners en allochtonen hebben over het algemeen een meer functioneel of arcadisch natuurbeeld, waarin de mens wordt gezien als heerser of rentmeester van de natuur. Deze groepen hebben een voorkeur voor verzorgde natuur en zien wilde natuur en wilde dieren snel(ler) als bedreigend. Jongeren, mensen met een hoog inkomens- en opleidingsniveau, "links georiënteerden", stedelingen en autochtonen hebben over het algemeen een meer ecocentrisch wildernisnatuurbeeld, waarin de mens wordt gezien als partner of zelfs participant van de natuur. Deze groepen hebben een sterke voorkeur voor wilde natuur en vinden het belangrijk dat de natuur en wilde dieren hun eigen gang kunnen gaan (voor recente overzichten van deze literatuur zie bijv. Van den Berg e.a., 2012; Jacobs e.a., 2012).

In het huidige onderzoek is onderscheid gemaakt naar vier kenmerken: *leeftijd, opleiding, politieke voorkeur en stedelijkheid* (zie Hoofdstuk 2 voor nadere toelichting). Inkomen is niet apart meegenomen, omdat dit kenmerk sterk overlapt met het opleidingsniveau, en omdat meer dan een kwart van de respondenten in de steekproef geen informatie heeft verstrekt over het inkomen. De invloed van etniciteit kon niet op

betrouwbare wijze worden bepaald omdat de steekproef slechts 7 niet-westers allochtonen bevatte.

Anders dan vaak gedacht, is de plek waar iemand woont of is opgegroeid niet bepalend voor het natuurbeeld. Een persoon die is opgegroeid in een keurig verzorgd boerenlandschap kan later toch een grote liefhebber worden van wildernisnatuur, en omgekeerd. De plek waar iemand woont is uiteraard wel van invloed op de waardering van natuur en landschap in de woonomgeving, omdat het aanbod per regio of gemeente kan verschillen. Daarom is voor de waardering van natuur in de woonomgeving een uitsplitsing gemaakt stedelijkheid en naar de grote en middelgrote gemeenten (B5 en M7). Regio is niet apart meegenomen vanwege de sterke overlap met stedelijkheid (zie Bijlage 2 voor toelichting).

Vergelijkbare onderzoeken in Brabant en Nederland

In 2007 heeft de provincie Brabant een uitgebreid belevingsonderzoek laten uitvoeren onder een representatieve steekproef van ruim 1000 inwoners (Cox & Stolp, 2007). Enkele vragen uit dit onderzoek, zoals een vraag over de ontwikkeling van natuur in de afgelopen jaar en bezoekmotieven zijn ook in het huidige onderzoek gesteld zodat een vergelijking over de tijd kan worden gemaakt. Daarnaast levert het onderzoek uit 2007 aanvullende informatie over de kernwaarden van de natuur in Brabant en de natuurbeelden van de Brabantse bevolking waarvan kan worden verwacht dat deze niet zo snel zal veranderen in de tijd.

Het Planbureau voor de leefomgeving (PBL) laat sinds 1996 iedere vijf jaar een onderzoek uitvoeren naar het maatschappelijk draagvlak voor natuur en natuurbeleid in Nederland (zie voor een overzicht De Bakker & Van Koppen, 2009). Helaas dateert het meest recente onderzoek (De Bakker e.a., 2007) uit 2006, er zijn dus geen recente cijfers beschikbaar om een vergelijking te maken tussen Brabant en Nederland in het algemeen. Eind 2011 heeft het SCP in het Continu Onderzoek Burgerperspectieven wel aandacht besteed aan het draagvlak voor natuur en landschapsbeleid in Nederland. In dit onderzoek zijn o.a. vragen gesteld over ondernemerschap in en rond natuurgebieden. Deze onderzoeken bieden enige aanknopingspunten voor een vergelijking tussen Brabant en Nederland.

Leeswijzer

In hoofdstuk 2 wordt de methode van het onderzoek toegelicht, inclusief een overzicht van de kenmerken en representativiteit van de steekproef. In hoofdstuk 3 worden de resultaten voor de vragen over de kwaliteit van natuur en landschap in Brabant besproken, en in hoofdstuk 4 de vragen over natuur en landschap in de woonomgeving. Hoofdstuk 5 geeft inzicht in het draagvlak voor maatregelen zoals de herintroductie van grote dieren en een meer extensief natuurbeheer, en hoofdstuk 6 geeft inzicht in het draagvlak voor verschillende bekostigingsmaatregelen. De belangrijkste conclusies worden aan het begin van elk hoofdstuk kort samengevat.

2. Methode

Methode in het kort

- **Het onderzoek bestond uit een online survey onder 1000 inwoners van de provincie Noord-Brabant in de leeftijd van 18 jaar en ouder.**
- **De steekproef is door Intomart getrokken uit het GfK online panel en was representatief op geslacht, leeftijd, opleiding, geografische regio en stedelijkheid.**
- **De vragenlijst bestond uit 12 gesloten vragen over (1) de kwaliteit van natuur en landschap in Brabant; (2) natuur en landschap in uw woonomgeving; en (3) natuurgebieden en dieren in Brabant.**
- **Voor elke vraag is gekeken in hoeverre de antwoorden verschilden naar leeftijd, opleidingsniveau, stedelijkheid en politieke opvattingen. Alleen significante verschillen worden in de tekst weergegeven en besproken.**

Steekproef en respons

De steekproef is getrokken uit het Intomart GfK online panel. In totaal zijn 1500 panelleden aangeschreven, gestratificeerd naar de achtergrondvariabelen geslacht, leeftijd, opleiding, Cebuco-regio (zie Bijlage 2) en stedelijkheid. Stratificatie houdt in dat er per groep een aselecte steekproef is getrokken die qua grootte evenredig is met de omvang van de groep in de populatie. Bijvoorbeeld als de populatie 28 procent lager opgeleiden bevat, dan worden 28% van 1500 = 420 panelleden uit de laagste opleidingsgroep aangeschreven. Deze werkwijze verhoogt de kans dat de verhoudingen in de steekproef gelijk zijn aan de populatieverhoudingen. Voor het bepalen van de omvang van de groepen in de populatie is gebruik gemaakt van de Gouden Standaard 2011 van het CBS.

Op 24 mei 2012 is de eerste set uitnodigingen verstuurd. Na controle van de respons is op 25 mei de rest van de uitnodigingen verstuurd. Op 29 mei is naar de panelleden die nog niet (volledig) hadden gerespondeerd een e-mail ter herinnering gestuurd. Na ontvangst van de 1000e vragenlijst is de dataverzameling stopgezet. Daarmee komt de totale steekproefgrootte op 1000. In Figuur 2.1 is het verloop van de respons in de tijd weergegeven.

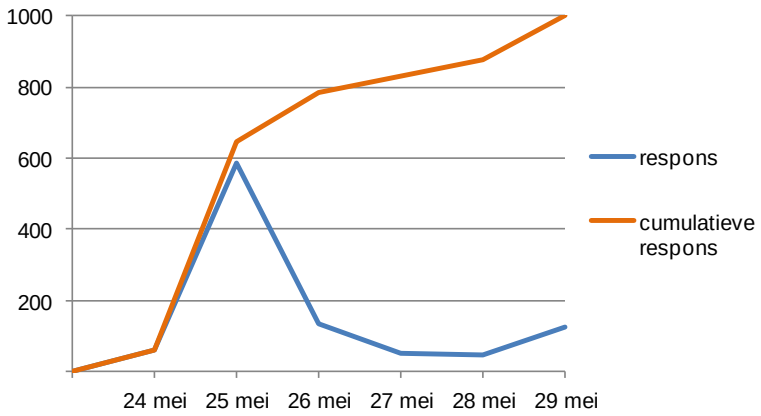

Figuur 2.1 Verloop van de respons

Tabel 2.1 geeft een overzicht van de sociaal-demografische kenmerken van de respondenten. Om een inschatting te kunnen maken van de representativiteit van de steekproef worden in de tabel ook de populatieverhoudingen in Noord-Brabant voor zover deze bekend zijn uit CBS-statistieken gerapporteerd. Een uitgebreide toelichting op de gebruikte variabelen is te vinden in Bijlage 2. Bijlage 3 bevat een gedetailleerd overzicht van de geografische verdeling van respondenten over gemeenten in Brabant.

De steekproef is goed vergelijkbaar met de bevolking van Noord-Brabant op de kenmerken waarvoor is gestratificeerd (geslacht, leeftijd, opleiding, regio, stedelijkheid). De steekproef bevat wel iets minder personen in de jongste en oudste leeftijdsklasse dan de populatie, en iets meer personen in de middelste leeftijdsklassen, maar de percentages liggen dicht in de buurt van de populatiegemiddelden. De steekproef is dus representatief wat betreft demografische basiskenmerken en geografische spreiding.

De steekproef bevat minder niet-westers allochtonen dan verwacht mag worden op basis van de omvang van deze groepen in de Brabantse populatie. De ondervertegenwoordiging van niet-westers allochtonen is een bekend probleem in survey onderzoek omdat deze groepen zich moeilijk laten strikken voor enquêtes. Vanwege het geringe aandeel van niet-westers allochtonen in de populatie heeft de ondervertegenwoordiging weinig invloed op de gemiddelde uitkomsten van het onderzoek. Een nadeel is echter wel dat de het niet mogelijk is om de invloed van etniciteit op betrouwbare wijze vast te stellen.

Tabel 2.1 Kenmerken van de steekproef

	Steekproef		Populatie N-Brabant[1]
	N	Netto %	%
Geslacht			
Man	512	51,2%	49,8%
Vrouw	488	48,8%	50,2%
Leeftijd			
18-39 jaar	281	28,1%	34,2%
40-54 jaar	331	33,1%	29,6%
55-64 jaar	230	23%	17,0%
65+	158	15,8%	19,2%
Opleiding			
Laag (basisonderwijs, mavo, vbo)	283	28,4%	28,6%
Midden (havo/vwo, mbo)	420	42,2%	40,9%
Hoog (hbo/wo)	297	29,8%	30,5%
Weet niet	4		
Stedelijkheid			
(Zeer) sterk stedelijk	413	41,3%	41,1%
Matig stedelijk	232	23,2%	22,1%
Weinig of niet stedelijk	355	35,5%	36,9%
Cebuco regio			
Boxmeer, Cuijk	42	4,2%	3,5%
Werkendam, Woudrichem	21	2,1%	1,7%
Eindhoven, Helmond	313	31,3%	30,9%
Den Bosch, Uden, Oss, Waalwijk, Zaltbommel	224	22,4%	23,7%
Tilburg	162	16,2%	15,2%
Breda	125	12,5%	13,8%
Bergen op Zoom	113	11,3%	11,3%
Etniciteit			
Autochtoon	941	95,6%	84,3%
Niet-westers allochtoon	7	0,7%	7,6%
Westers allochtoon	36	3,7%	8,1%
Overig	16		
Politieke opvatting[2]			
Links (PvdA, SP, Groen Links, D66)	262	31,4%	-
Midden (CDA, SP, PvdA, VVD)	264	31,6%	-
Rechts (VVD, PVV, CDA, SP)	309	37%	-
Weet niet	165		

[1] De populatiecijfers zijn afkomstig uit CBS Statline 2011. [2] De politieke opvatting is gebaseerd op een vraag van Intomart aan het Gfk panel, hiervoor zijn geen CBS-gegevens beschikbaar. De drie groepen zijn aangeduid met de top-4 van politieke partijen waarop zij in 2010 bij de tweede kamer verkiezingen hebben gestemd. Zie Bijlage 2 voor een meer gedetailleerd overzicht van het stemgedrag van de drie groepen.

Vragenlijst en procedure

De vragenlijst is in nauw overleg tussen hoogleraar omgevingspsychologie Agnes van den Berg en de provincie Noord-Brabant opgesteld. De vragenlijst bestond uit 12 gesloten vragen, verdeeld over drie onderdelen: (1) vragen over de kwaliteit van natuur en landschap in Brabant; (2) vragen over natuur en landschap in uw woonomgeving; en (3) vragen over natuurgebieden in Brabant. Zowel in deel 1 als in deel 3 was een vraag over bekostiging van natuur opgenomen, deze vragen worden apart besproken in Hoofdstuk 6. De volledige vragenlijst is te vinden in Bijlage 1.

De online vragenlijst is geprogrammeerd en gecontroleerd door Intomart Gfk. De beoogde respondenten hebben via e-mail een uitnodiging voor het onderzoek ontvangen. In de e-mail was een link opgenomen naar de vragenlijst. Door op de link te klikken opende het onderzoek automatisch en kon de respondent zelf via de computer de vragenlijst invullen. De gemiddelde invulduur van de online enquête bedroeg ongeveer 10 minuten.

Analyse

De resultaten zijn geanalyseerd met behulp van SPSS Statistics 19.0. Per vraag zijn eerst gemiddelden voor de gehele steekproef berekend met de SPSS procedures *Frequencies* en *Descriptives*. Voor elke vraag is vervolgens nagegaan in hoeverre de uitkomsten verschillen als gevolg van leeftijd, opleiding, stedelijkheid en politieke opvatting (regio en inkomen zijn, zoals in hoofdstuk 1 is aangegeven, niet meegenomen vanwege de grote overlap met stedelijkheid en opleiding). Om de unieke bijdrage van elke variabele te bepalen is voor elke vraag eerst een multivariate variantie-analyse uitgevoerd met alle vier de achtergrondkenmerken te samen (hiervoor zijn nominale variabelen gemakshalve als intervalvariabelen beschouwd). Alleen significante uitkomsten zijn vervolgens verder geanalyseerd met behulp van Crosstabs en univariate variantie-analyses. Voor de beoordeling van de hoeveelheid natuur en landschap (Q6) is een uitsplitsing gemaakt naar woonplaats (zoals deze door de respondent zelf is gerapporteerd).

3. Kwaliteit natuur en landschap in Brabant

Bevindingen in het kort

- **Brabanders zijn positief over de kwaliteit van natuur en landschap in hun provincie. De groep die vindt dat natuur en landschap de afgelopen 4 jaar vooruit zijn gegaan is groter dan de groep die vindt dat natuur en landschap de afgelopen 4 jaar achteruit zijn gegaan. Dit was vijf jaar geleden nog andersom, de mening over de ontwikkeling van natuur en landschap is dus positiever geworden.**
- **Brabanders geven zowel de natuur als het landschap in hun provincie een ruime voldoende, waarbij het landschap net iets slechter scoort dan de natuur. Het opruimen van afval en het tegengaan van verrommeling worden in alle groepen het vaakst genoemd als verbeterpunten voor natuur en landschap. Er zijn echter ook duidelijke verschillen tussen de groepen in het relatieve belang dat men hecht aan de verbeterpunten.**

Q1 Ontwikkeling natuur en landschap afgelopen 4 jaar

Op de vraag "Zijn natuur en het landschap in Brabant er volgens u in de afgelopen 4 jaar op vooruit of juist op achteruit gegaan?" antwoorden de meeste respondenten (38,3%) dat natuur en landschap gelijk gebleven zijn. 29,8% ziet een vooruitgang en 17,3% ziet een achteruitgang. De groep die denkt dat natuur en landschap vooruit zijn gegaan is dus groter dan de groep die denkt dat natuur en landschap achteruit zijn gegaan.

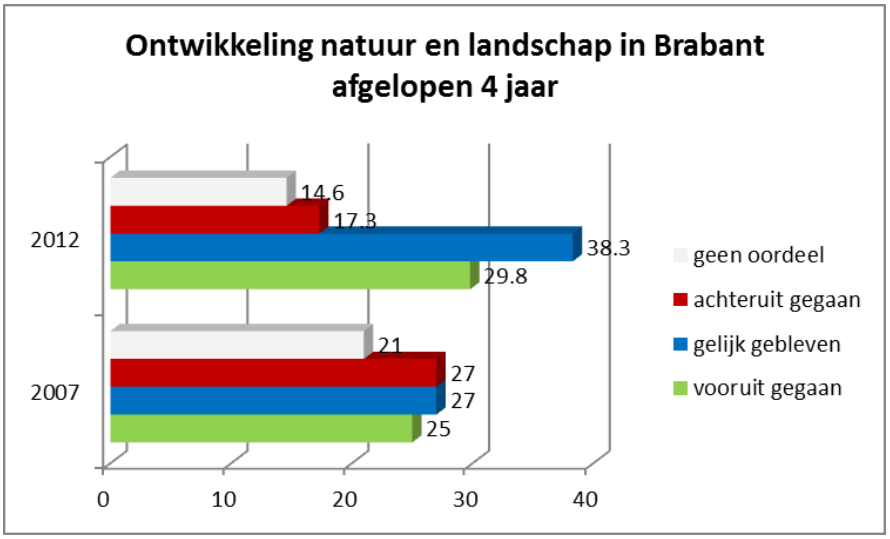

In 2007 is in het onderzoek van Cox en Stolp een vergelijkbare vraag gesteld aan een representatief panel van 1000 Brabanders. Het oordeel was destijds beduidend negatiever, de groep die vond dat de natuur achteruit was gegaan was toen net iets groter dan de groep die vond dat de natuur vooruit gegaan was. De vraag was in 2007 wel iets anders gesteld, toen ging het alleen over "landschap" en nu over "natuur en landschap". Ook kan de steekproef uit 2007 iets anders zijn samengesteld dan die uit 2012. Maar de verschillen tussen 2007 en 2012 zijn zodanig dat het niet heel

aannemelijk is dat deze volledig worden veroorzaakt is door kleine variaties in de vraagstelling en steekproefsamenstelling. Er kan, met enige voorzichtigheid, worden geconstateerd dat het algemene beeld over de ontwikkeling van natuur en landschap in 2012 positiever is dan 5 jaar geleden.

In 2007 is ook gevraagd naar de redenen waarom men voor en achteruitgang ziet, naast de oprukkende verstedelijking en het zwerfvuil werd toen ook het "slechte onderhoud van de natuur" vaak genoemd, waarmee men doelde op het beheer waarbij omgevallen bomen blijven liggen en er minder door mensen ingegrepen wordt. Eén van de mogelijkheden waarom Brabanders nu positiever denken over de ontwikkeling van natuur en landschap zou kunnen zijn dat men meer gewend is aan dit type natuurbeheer (zie Q11 in deze enquête). Maar er kunnen ook vele andere redenen een rol spelen, de enquête biedt geen inzicht in de redenen waarom mensen vinden dat natuur en landschap voor- of achteruit gegaan zijn.

Het oordeel over de ontwikkeling van natuur en landschap in de afgelopen 4 jaar verschilt enigszins tussen de drie stedelijkheidsniveaus. Bewoners van (zeer) sterk stedelijke gemeenten vinden minder vaak dat natuur en landschap vooruit zijn gegaan dan bewoners van matig en weinig stedelijke gemeenten. Bewoners van (zeer) sterk stedelijke gemeenten vinden niet vaker dan bewoners van minder sterk stedelijke gemeenten dat natuur en landschap achteruit zijn gegaan, ze hebben wel vaker geen mening.

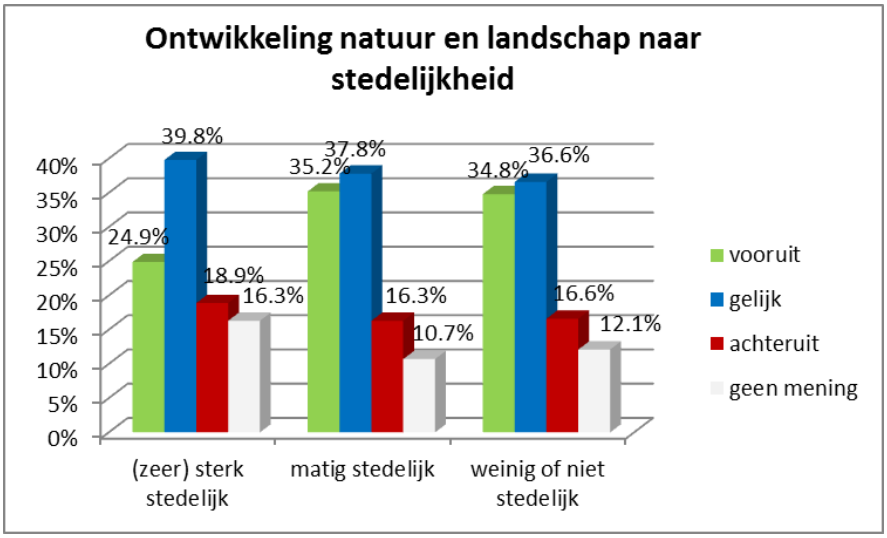

Q2 Rapportcijfer natuur en landschap

Brabanders geven gemiddeld een ruime voldoende voor zowel de natuur (7,4) als het landschap (7,2) in hun provincie. Afgemeten aan het aantal onvoldoendes scoort het landschap (4,9% onvoldoende) net iets slechter dan de natuur (2,1% onvoldoende), maar voor zowel natuur als landschap is het percentage respondenten dat een

onvoldoende geeft zeer laag. Bijna de helft van de respondenten (46,7%) beoordeelt de natuur in de provincie als "goed' (8 of hoger), het landschap in Brabant wordt door 39,3% van de respondenten als goed beoordeelt.

	Gemiddeld Rapportcijfer	Standaard deviatie	Minimum	Maximum	Onvoldoende (5 of lager)	8 of hoger
Natuur (972 respondenten)	7.4	0,8	4	10	2,1%	46,7%
Landschap (975 respondenten)	7.2	1,0	1	10	4,9%	39,3%

Het rapportcijfer voor natuur verschilt enigszins tussen de stedelijkheidsniveaus, inwoners van matig stedelijke gemeenten geven een hoger rapportcijfer voor natuur (*M* = 7,51) dan inwoners van (zeer) sterk stedelijke gemeenten (*M* = 7,36) en weinig of niet stedelijke gemeenten (*M* = 7,4). Het rapportcijfer voor landschap vertoont hetzelfde patroon (hoogste cijfer in matig stedelijke gemeenten) maar het effect van stedelijkheid op rapportcijfers landschap is niet significant.

De jongste categorie respondenten (18-40 jaar) geeft lagere rapportcijfers voor zowel natuur (*M* = 7,29) als landschap (*M* = 7,08) dan de oudere leeftijdscategorieën. De reden voor deze lagere cijfers kan niet uit de data worden afgeleid, maar het antwoordpatroon is consistent met de bevindingen van veel andere onderzoeken die wijzen op een toenemende waardering voor natuur en landschap gedurende de levensloop (Gross & Lane, 2007).

Q3 Verbeterpunten

Aan de respondenten is een lijst met 10 mogelijke verbeterpunten van natuur en landschap voorgelegd. Verzocht werd om alleen die punten aan te kruisen die dringend gewenst zijn.

Afval opruimen en meer afvalbakken plaatsen worden het vaakst aangekruist (64,3%) gevolgd door het actiever tegengaan van verrommeling (53,3%), meer toiletten (29,3%), meer fietspaden (28%) en een betere bereikbaarheid via OV (25,6%). Van de gepresenteerde verbeterpunten zijn het aanleggen van meer paden en wegen voor skeeleren (5,6%) en het aanleggen van meer onverharde voetpaden (10,5%) het minst vaak aangekruist.

In alle groepen worden het opruimen van afval en het tegengaan van verrommeling het vaakst genoemd als verbeterpunten. Maar er zijn ook significante verschillen tussen de groepen in het relatieve belang dat men hecht aan de verbeterpunten. Laag en midden opgeleiden hechten meer belang aan het opruimen van afval, het tegengaan van verrommeling, parkeerplaatsen voor auto's, voorzieningen voor gehandicapten en het plaatsen van toiletten dan hoog opgeleiden. Bewoners van (zeer) sterk stedelijke gemeenten hechten meer belang aan het opruimen van afval en het actiever tegengaan van verrommeling dan bewoners van minder stedelijke gemeenten. Bewoners van weinig of niet stedelijke gemeenten hechten relatief veel belang aan het aanleggen van meer onverharde voetpaden. Respondenten met linkse politieke opvattingen hechten meer belang aan onverharde voetpaden, bereikbaarheid per OV en het plaatsen van toiletten dan rechts georiënteerden en ze hechten minder belang aan parkeerplaatsen. Ouderen hechten meer belang aan het opruimen van afval, het tegengaan van verrommeling, het aanleggen van fietspaden, voorzieningen voor gehandicapten en toiletten dan jongeren, en ze hechten minder belang aan het aanleggen van paden en wegen voor skeeleren.

4. Natuur en landschap in de woonomgeving

Bevindingen in het kort

- **Brabanders hechten er veel belang aan dat er voldoende natuur en landschap in hun woonomgeving is, dit geldt in gelijke mate voor alle onderzochte bevolkingsgroepen.**
- **Een ruime meerderheid (85%)van de Brabanders vindt dat er voldoende of ruim voldoende natuur en landschap in de woonomgeving aanwezig is.**
- **Jongeren, laag opgeleiden en inwoners van (zeer) sterk stedelijke gemeenten zijn iets minder tevreden over de hoeveelheid natuur en landschap in hun woonomgeving.**
- **Brabanders bezoeken natuur en landschap in de eerste plaats om er te genieten en tot rust te komen, daarna om sociaal en fysiek bezig te zijn, dan om de natuur te ervaren en te leren kennen, en als laatste om na te denken over het leven.**
- **Ouderen en lager opgeleiden hechten relatief veel belang aan natuurgerichte motieven zoals het genieten van de natuur, ervaren hoe de natuur haar eigen gang gaat, en dieren en planten leren kennen.**
- **Meer dan de helft van de Brabanders brengt dagelijks of wekelijks een bezoek aan natuur of landschap. Tegelijkertijd brengt een vijfde van de respondenten slechts een paar keer per jaar of minder een bezoek aan natuur of landschap in de woonomgeving.**
- **Inwoners van (zeer) sterk stedelijke gemeenten komen minder vaak in de natuur dan inwoners van minder stedelijke gemeenten. Oudere leeftijdsgroepen (met name de categorie 55-64) brengen vaker een bezoek aan natuur en landschap dan de jongere leeftijdsgroepen.**

Q5 Belang hoeveelheid natuur en landschap in woonomgeving

Meer dan de helft (53,6%) van de respondenten vindt het belangrijk dat er voldoende natuur en landschap op korte afstand van de woning aanwezig is, ruim een derde (37,8%) vindt dit zeer belangrijk. Vrijwel niemand (0,7%) vindt het onbelangrijk dat er voldoende natuur en landschap in de woonomgeving is. Brabanders hechten er dus veel belang aan dat er voldoende natuur en landschap in hun woonomgeving is.

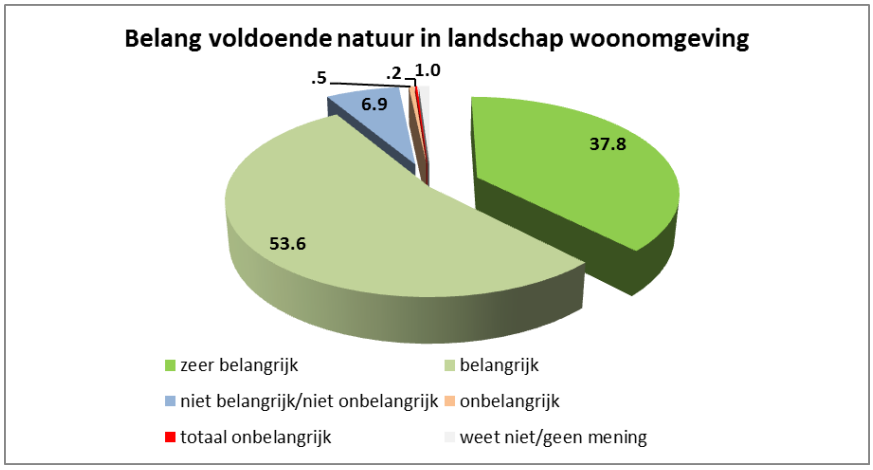

Er zijn geen significante verschillen tussen bevolkingsgroepen in het belang dat men hecht aan natuur en landschap in de woonomgeving, iedereen vindt het even belangrijk, ongeacht leeftijd, opleiding, politieke opvatting of stedelijkheid.

Q6 Beoordeling hoeveelheid natuur en landschap in woonomgeving

Meer dan de helft (55%) van de respondenten vindt dat er voldoende natuur en landschap in de woonomgeving aanwezig is, iets minder dan een derde (29,8%) vindt zelfs dat er ruim voldoende natuur en landschap aanwezig is. 12,1% beoordeelt de hoeveelheid natuur en landschap als matig. Zeer weinig respondenten (2,2%) vinden dat er onvoldoende natuur en landschap in hun woonomgeving is. Een ruime meerderheid van de Brabanders (85%) is dus tevreden met de hoeveelheid natuur en landschap in hun woonomgeving.

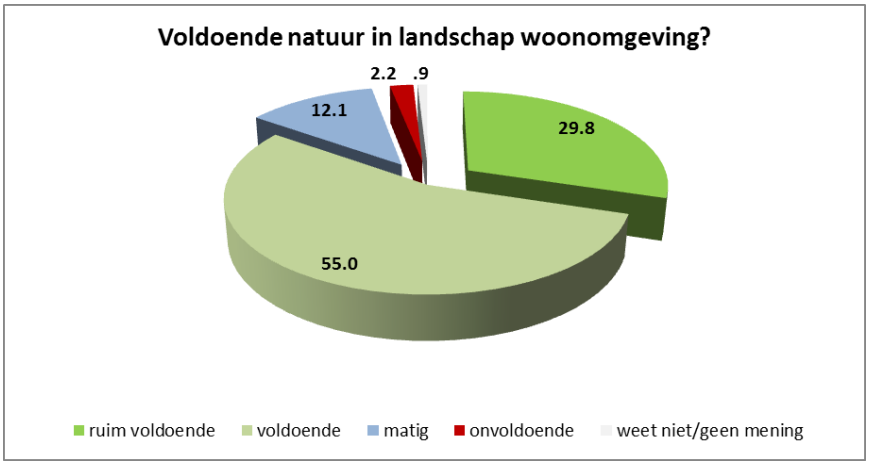

De tevredenheid met de hoeveelheid natuur en landschap in de woonomgeving verschilt afhankelijk van leeftijd, opleidingsniveau en de stedelijkheid van de gemeente waar men woont. Jongeren, laag opgeleiden en inwoners van (zeer) sterk stedelijke gemeenten zijn iets minder tevreden over de hoeveelheid natuur en landschap in hun woonomgeving. Ook in deze groepen vindt meer dan driekwart van de respondenten nog steeds dat er voldoende of zelfs ruim voldoende natuur en landschap in de woonomgeving is.

In Bijlage 3 is voor alle woonplaatsen met 5 of meer inwoners in de steekproef het percentage respondenten dat de hoeveelheid natuur en landschap in de woonomgeving als (ruim) voldoende beoordeelt weergegeven. Van de B5 gemeenten scoort Helmond het hoogst met 86,8% tevreden inwoners, Eindhoven scoort het laagst met 72,5% tevreden inwoners. Van de M7 gemeenten scoort Waalwijk het hoogst met 100% tevreden inwoners, Roosendaal scoort het laagst met 78,9% tevreden inwoners. Van alle gemeenten heeft de gemeente Zevenbergen het laagste percentage tevreden inwoners, slechts 30% van de 10 respondenten uit deze gemeenten beoordeelt de hoeveelheid natuur en landschap in de woonomgeving als voldoende.

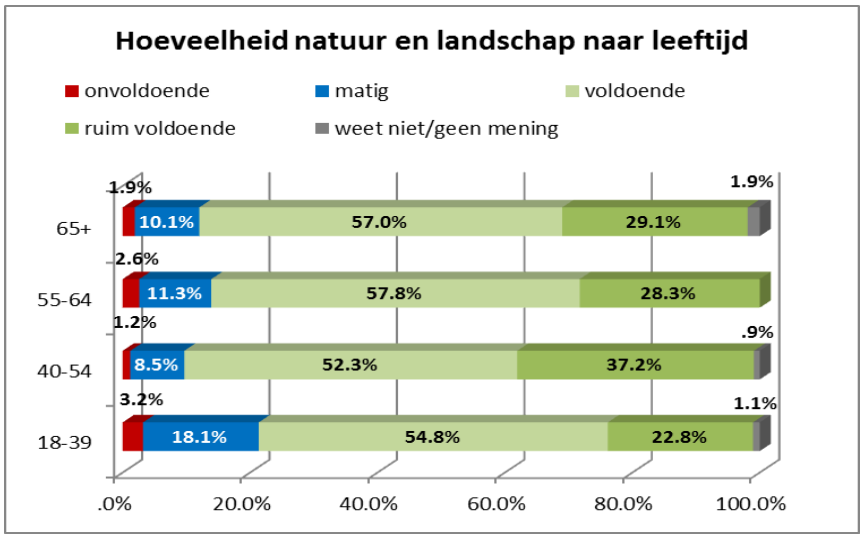
Hoeveelheid natuur en landschap naar leeftijd
onvoldoende
matig
voldoende
ruim voldoende
weet niet/geen mening
65+
1.9%
10.1%
57.0%
29.1%
1.9%
55-64
2.6%
11.3%
57.8%
28.3%
40-54
1.2%
8.5%
52.3%
37.2%
.9%
18-39
3.2%
18.1%
54.8%
22.8%
1.1%
.0%
20.0%
40.0%
60.0%
80.0%
100.0%

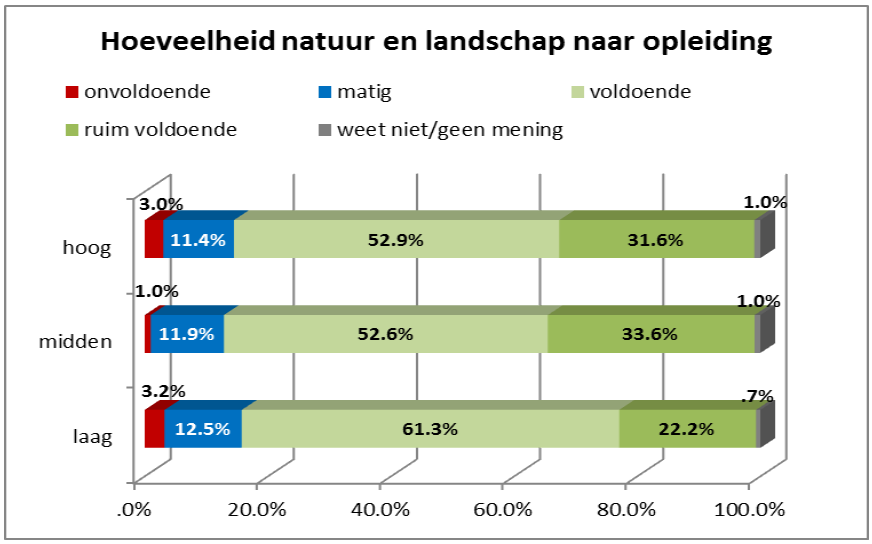
Hoeveelheid natuur en landschap naar opleiding
onvoldoende
matig
voldoende
ruim voldoende
weet niet/geen mening
hoog
3.0%
11.4%
52.9%
31.6%
1.0%
midden
1.0%
11.9%
52.6%
33.6%
1.0%
laag
3.2%
12.5%
61.3%
22.2%
.7%
.0%
20.0%
40.0%
60.0%
80.0%
100.0%

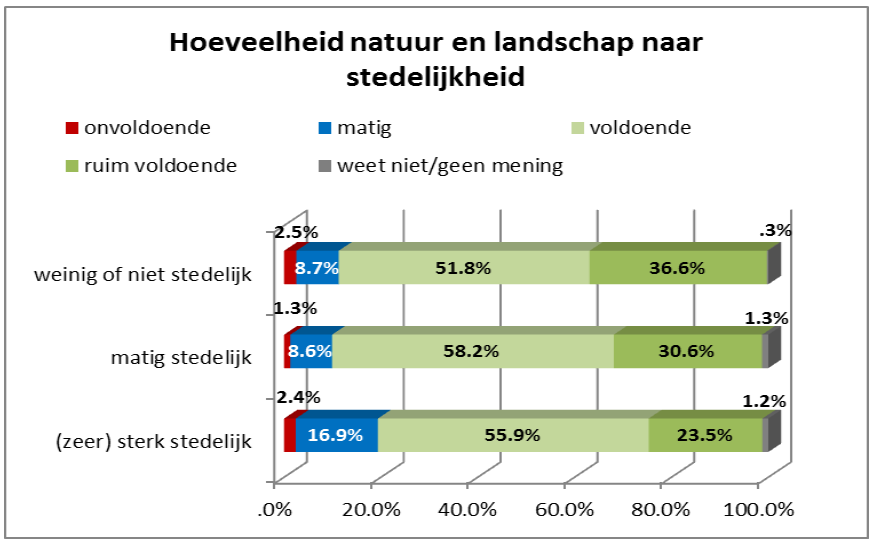
Hoeveelheid natuur en landschap naar stedelijkheid
onvoldoende
matig
voldoende
ruim voldoende
weet niet/geen mening
weinig of niet stedelijk
2.5%
8.7%
51.8%
36.6%
.3%
matig stedelijk
1.3%
8.6%
58.2%
30.6%
1.3%
(zeer) sterk stedelijk
2.4%
16.9%
55.9%
23.5%
1.2%
.0%
20.0%
40.0%
60.0%
80.0%
100.0%

Q7 Bezoekmotieven

Er kunnen verschillende redenen zijn waarom mensen het belangrijk vinden om een bezoek te brengen aan natuur en landschap. Zeven van deze redenen zijn aan de respondenten voorgelegd.

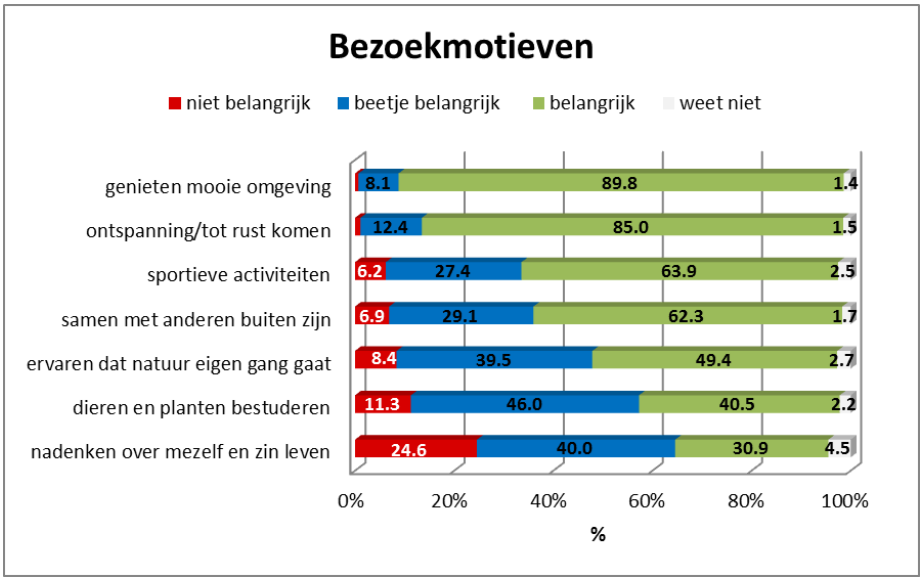

Genieten van een mooie omgeving en ontspanning/tot rust komen als de twee belangrijkste redenen uit de bus. Daarna volgen het ondernemen van sportieve activiteiten en het samen met anderen buiten in de natuur zijn. Ervaren hoe de natuur haar eigen gang gaat en dieren en planten beter leren kennen komen op een vijfde en zesde plaats, en als laatste komt nadenken over mezelf en de zin van het leven, dit bezoekmotief wordt door slechts 30,9% van de respondenten belangrijk gevonden.

Brabanders bezoeken natuur en landschap dus in de eerste plaats om er te genieten en tot rust te komen, daarna om sociaal en fysiek bezig te zijn, dan om de natuur te ervaren en te leren kennen, en als laatste vanuit een meer persoonlijk motief om na te denken over het leven. Deze volgorde van bezoekmotieven komt overeen met de volgorde zoals deze bekend is uit talloze andere studies in binnen en buitenland (zie bijv. Buijs & Volker, 1997; Van den Berg & Koole, 2006).

Ouderen en *lager* opgeleiden hechten meer belang aan natuurgerichte motieven, d.w.z. het genieten van de natuur, ervaren hoe de natuur haar eigen gang gaat, en dieren en planten leren kennen. Laag opgeleiden hechten daarnaast meer belang dan hoger opgeleiden aan het nadenken in de natuur, en de categorie 55-64 hecht meer belang dan jongere en oudere groepen aan het ondernemen van sportieve activiteiten (zie Bijlage 4). De grotere behoefte van lager opgeleiden om natuur te leren kennen en te ervaren kan wellicht worden verklaard vanuit het feit dat deze groep vaak in minder groene buurten woont en minder in aanraking komt met de de natuur (SME advies, 2007; zie ook vraag Q6). Hierdoor heeft men wellicht meer behoefte om de natuur te leren kennen en van dichtbij te ervaren. In ieder geval spreken deze bevindingen de

wijdverbreidde gedachte tegen dat lager opgeleiden niet geïnteresseerd zouden zijn in natuur.

Q8 Bezoekfrequentie

Aan de respondenten is gevraagd hoe vaak ze, gemiddeld over een jaar, natuur en landschap in hun woonomgeving bezoeken, bijvoorbeeld om er te wandelen, te fietsen of te ontspannen. De bezoekfrequentie ligt vrij hoog: ruim 81% geeft aan natuur en landschap minstens 1 x per maand te bezoeken, meer dan de helft van de respondenten bezoekt natuur en landschap wekelijks of zelfs dagelijks. Het percentage respondenten dat weinig in de natuur komt is daarentegen ook redelijk hoog: bijna een vijfde van de respondenten brengt slechts een paar keer per jaar of minder een bezoek aan natuur of landschap in de woonomgeving.

	Percentage
Dagelijks	10,1%
Wekelijks	46,5%
Maandelijks	24,6%
Een paar keer per jaar	16%
Zelden of nooit	2%
Weet niet/geen mening	0,8%

Inwoners van (zeer) sterk stedelijke gemeenten komen minder vaak in de natuur dan inwoners van matige of weinig/niet stedelijke gemeenten.

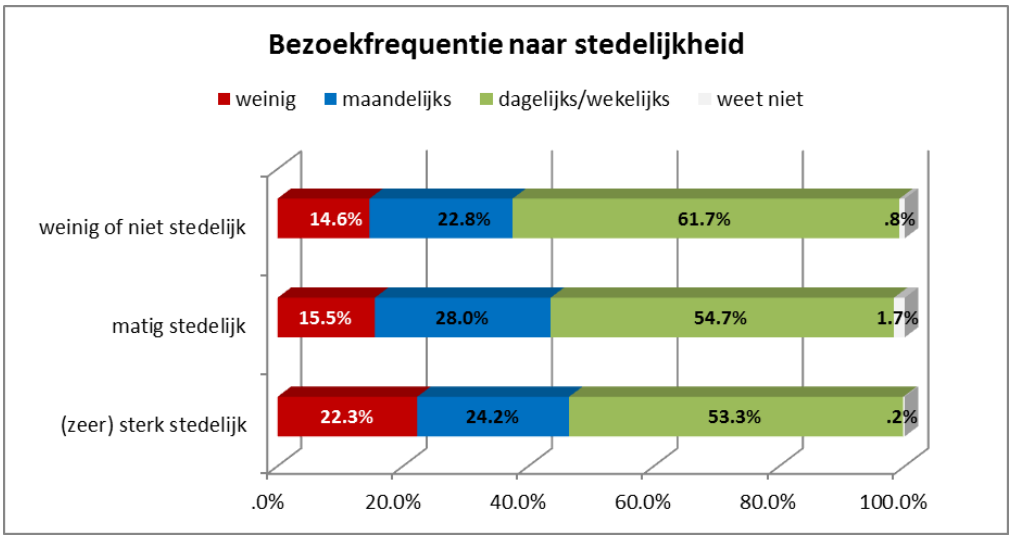

De oudere leeftijdsgroepen (met name de categorie 55-64) brengen vaker een bezoek aan natuur en landschap dan de jongere leeftijdsgroepen.

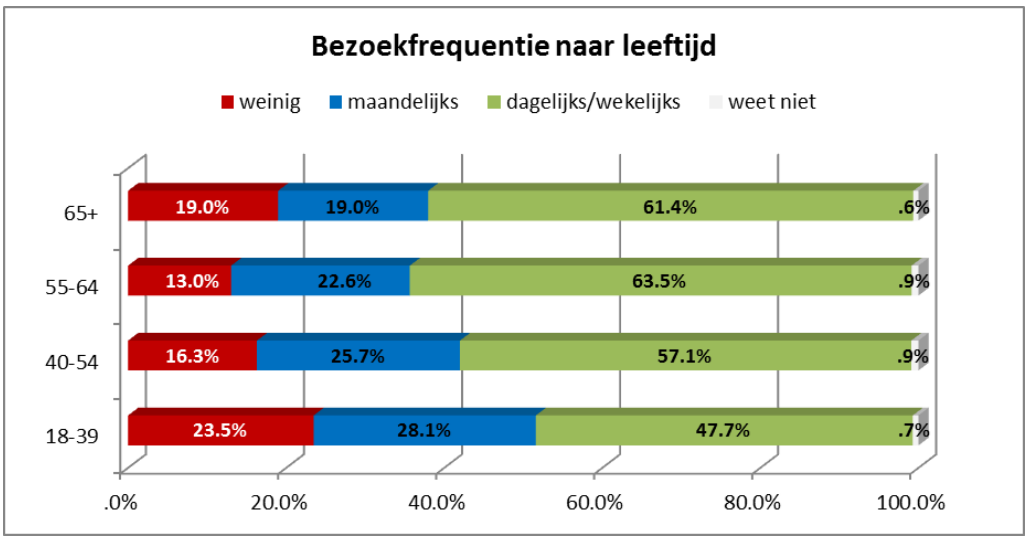

5. Natuur in Brabant

Bevindingen in het kort

- **Brabanders staan overwegend positief tegenover de herintroductie van vijf grote dieren (edelhert, lynx, otter, everzwijn en wisent) in Brabant. Voor elk dier oordeelt een meerderheid positief. De houding t.a.v. het edelhert en de otter is het meest positief, de houding t.a.v. de lynx en het everzwijn is het minst positief.**
- **De positieve perceptie van de Brabantse bevolking ten opzichte van de herintroductie van grote dieren wordt bevestigd door hun reactie op stellingen. Een meerderheid van de respondenten is het er mee eens dat het onze plicht is om te herstellen wat door menselijke activiteit is verdwenen, dat het terugbrengen van grote dieren goed is voor de natuur en diversiteit van soorten, en dat grote dieren goed zijn voor de belevingswaarde van natuur. Een meerderheid is het oneens met de stelling dat het terugbrengen van grote dieren zonde is van het geld.**
- **Er is een groot draagvlak voor een meer extensief natuurbeheer onder de Brabantse bevolking. Een meerderheid van de respondenten is het eens met een natuurbeheer waardoor er meer woeste natuur met omgevallen bomen en kronkelige modderpaden ontstaat, slechts een kleine minderheid is het oneens met dit natuurbeheer.**
- **Ouderen en lager opgeleiden oordelen over het algemeen iets negatiever over de herintroductie van grote dieren en extensief natuurbeheer, mensen met linkse politieke opvattingen hebben juist een wat positiever oordeel.**

Q9 Herintroductie Big Five grote dieren

Aan de respondenten is gevraagd wat men er van zou vinden als vijf grote dieren (edelhert, lynx, otter, everzwijn en wisent) die ooit in Brabant leefden weer een plek zouden krijgen in de Brabantse natuur. De vraag was als volgt geformuleerd:

"In de provincie Brabant leefden van oorsprong veel grote zoogdieren die door menselijk toedoen verdwenen zijn. De provincie wil vijf van deze grote zoogdieren terugbrengen in de Brabantse natuur: edelhert, lynx (groot katachtig dier), otter, everzwijn en wisent (Europese bizon). Elke soort voegt iets nieuws toe aan de Brabantse natuur maar u krijgt ze niet snel te zien. Edelherten kunt u bijvoorbeeld vooral in het najaar horen, everzwijnen scharrelen vooral 's nachts rond en de lynx is een schuw dier dat vooral in de schemering actief is.'

Zou u voor elk van de vijf dieren willen aangeven of u het negatief, neutraal of positief vindt als dit dier weer terugkomt in Brabant?"

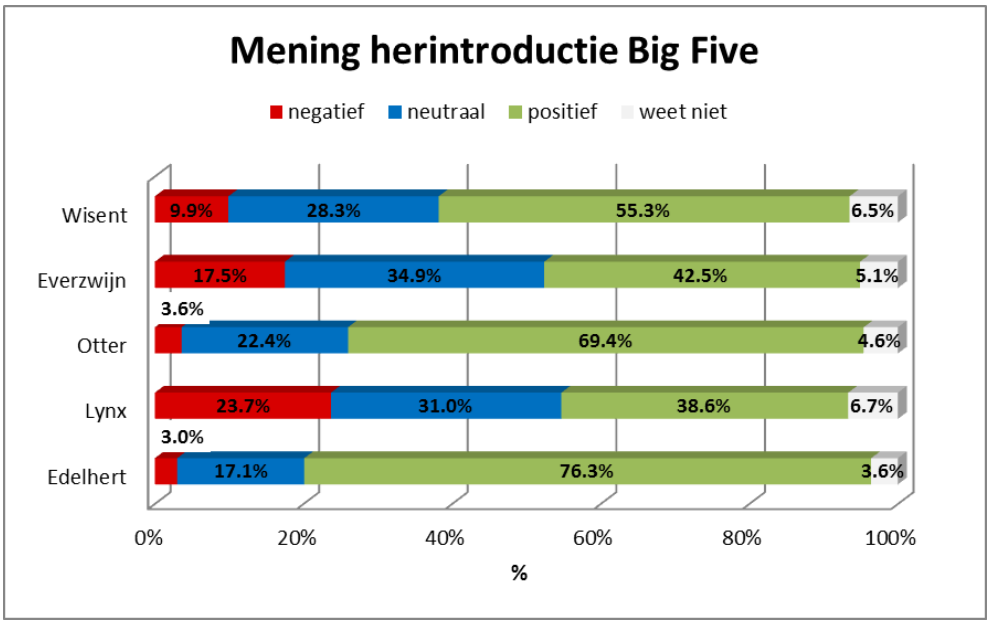

Voor elk dier oordeelt een meerderheid van de respondenten positief, en een minderheid negatief. De houding tegenover het edelhert (76,3% positief) en de otter (69,4% positief) is het meest positief, de houding tegenover de lynx (38,6% positief) en het everzwijn (42,5%) is het minst positief. Het percentage negatieve oordelen is het grootst voor de lynx (23,7%) en het everzwijn (17,5%). De respondenten hebben over het algemeen een duidelijke mening over de herintroductie, het percentage dat kiest voor de optie "weet niet" is voor elk dier zeer laag.

Een meerderheid van de respondenten (62%) oordeelt neutraal of positief over de herintroductie van alle vijf de dieren. 29,5% van de respondenten oordeelt positief over de herintroductie van alle dieren. Slechts 1,8% oordeelt negatief over alle dieren.

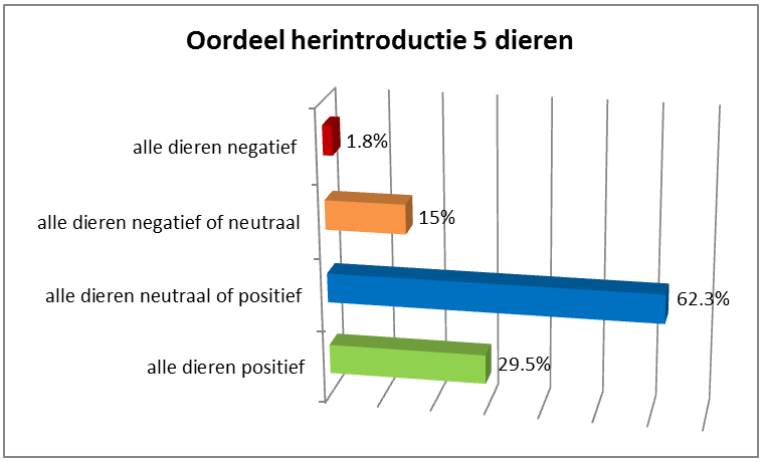

Het edelhert scoort in alle groepen ongeveer even positief. De mening over de herintroductie van de andere vier dieren verschilt tussen de sociaal-demografische groepen (zie Bijlage 5 voor een overzicht). Respondenten met linkse politieke opvattingen oordelen vaker positief over het terugbrengen van de lynx, de otter, het everzwijn en de wisent. Het everzwijn en de wisent doen het ook goed bij respondenten met rechtse politieke opvattingen, mensen met een voorkeur in het politieke midden hebben de minst positieve houding tegenover het everzwijn en de wisent. Ouderen staan over het algemeen wat minder positief tegenover de herintroductie van de lynx,

het everzwijn en de wisent, maar de otter scoort in alle leeftijdsgroepen ongeveer even positief. Respondenten uit lagere opleidingsklassen en minder stedelijke gebieden oordelen negatiever over de lynx dan hoger opgeleiden en respondenten in sterk stedelijke gebieden.

Kort samengevat roept de herintroductie van grote dieren over het algemeen nauwelijks weerstand op, alleen de herintroductie van de lynx en het everzwijn roept wat meer negatieve reacties op. De weerstand tegen de lynx zou gebaseerd kunnen zijn op angst en onbekendheid, aangezien met name groepen zoals ouderen, lager opgeleiden en plattelandsbewoners waarvan bekend is dat ze gevoeliger zijn voor de bedreigingen van wilde dieren en wilde natuur negatief reageren op dit dier. Het is ook mogelijk dat de formulering van de vraag, waarin de lynx werd omschreven als een "groot, schuw, katachtig dier" het oordeel negatief heeft beïnvloed (omdat het dier misschien groter is ingeschat dan het werkelijk is).

Q10 Stellingen herintroductie

De respondenten kregen vier stellingen over de herintroductie van grote dieren in Brabant voorgelegd.

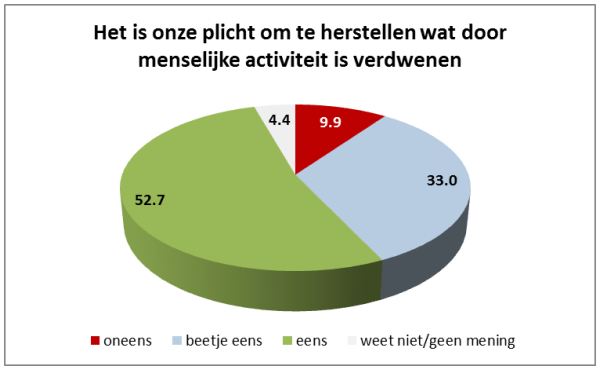

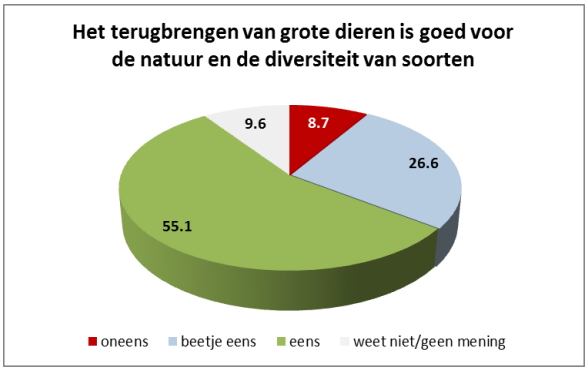

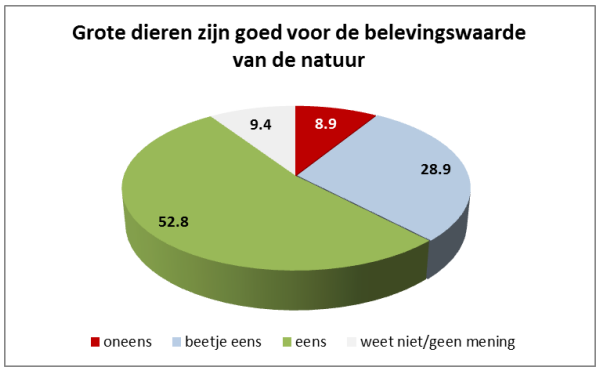

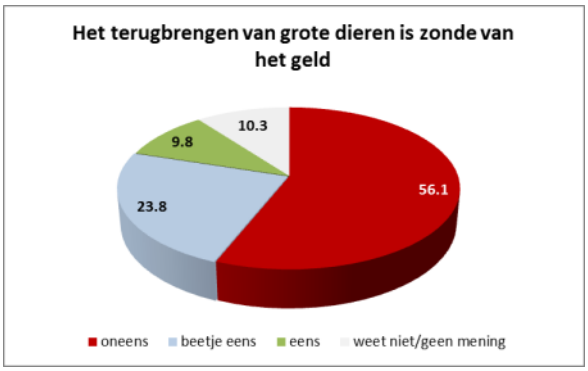

De reacties op de stellingen ondersteunen de positieve perceptie van de Brabantse bevolking ten opzicht van de herintroductie van grote dieren. Een ruime meerderheid van de respondenten vindt dat het onze plicht is om te herstellen wat door menselijke activiteit is verdwenen, dat het terugbrengen van grote dieren goed is voor de natuur en diversiteit van soorten, en dat grote dieren goed zijn voor de belevingswaarde van natuur. Minder dan 10% van de respondenten is het oneens met deze stellingen. Een

meerderheid van de respondenten is het oneens met de stelling dat het terugbrengen van grote dieren zonde is van het geld, slechts 10% is het eens met deze stelling.

Ouderen, met name 65-plussers, zijn het minder vaak eens, en vaker oneens, met de stellingen dat het terugbrengen van grote dieren goed is voor de biodiversiteit en de belevingswaarde. Ouderen zijn het juist vaker eens, en minder vaak oneens, met de stelling dat het terugbrengen van grote dieren zonde is van het geld. Mensen met een linkse politieke opvatting zijn het vaker oneens met de stelling dat het terugbrengen van grote dieren zonde is van het geld dan mensen met een meer neutrale of rechtse politieke opvatting.

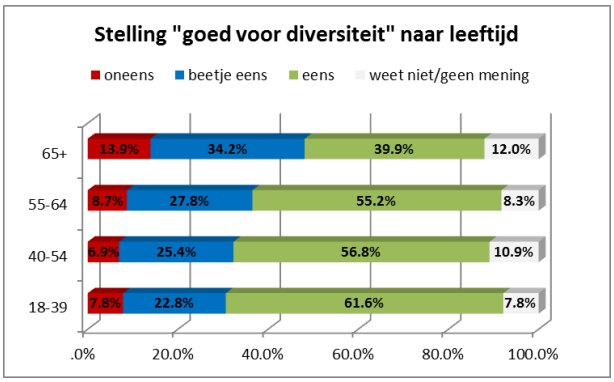

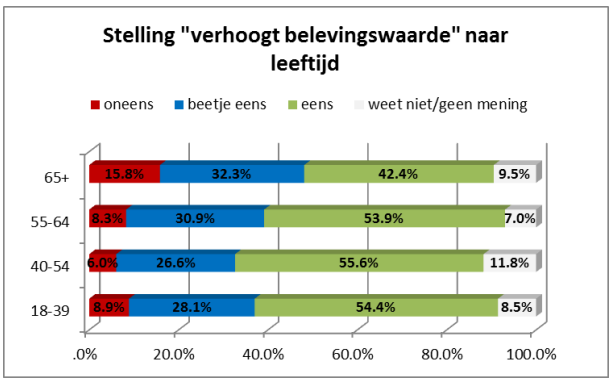

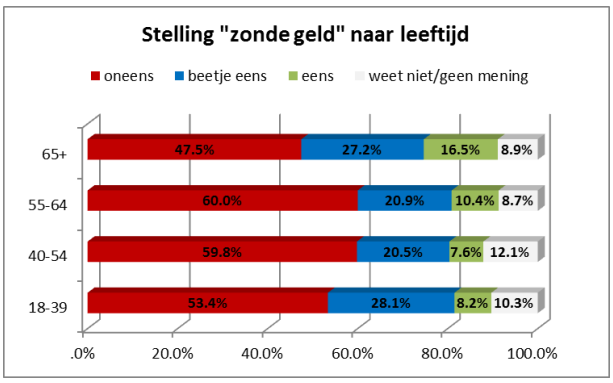

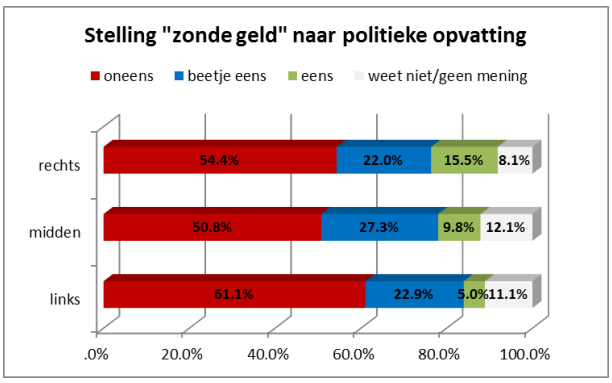

Q11 Natuurbeheer

De vraag over het natuurbeheer was als volgt geformuleerd: *"Om ondanks de bezuinigingen toch een robuust natuurnetwerk te kunnen realiseren, kiest de provincie voor een natuurbeheer waarbij de natuur in grote gebieden meer haar eigen gang mag gaan. Door dit natuurbeheer ontstaat er meer woeste natuur met omgevallen bomen en kronkelige modderpaden. In hoeverre bent u het eens met dit natuurbeheer?"*

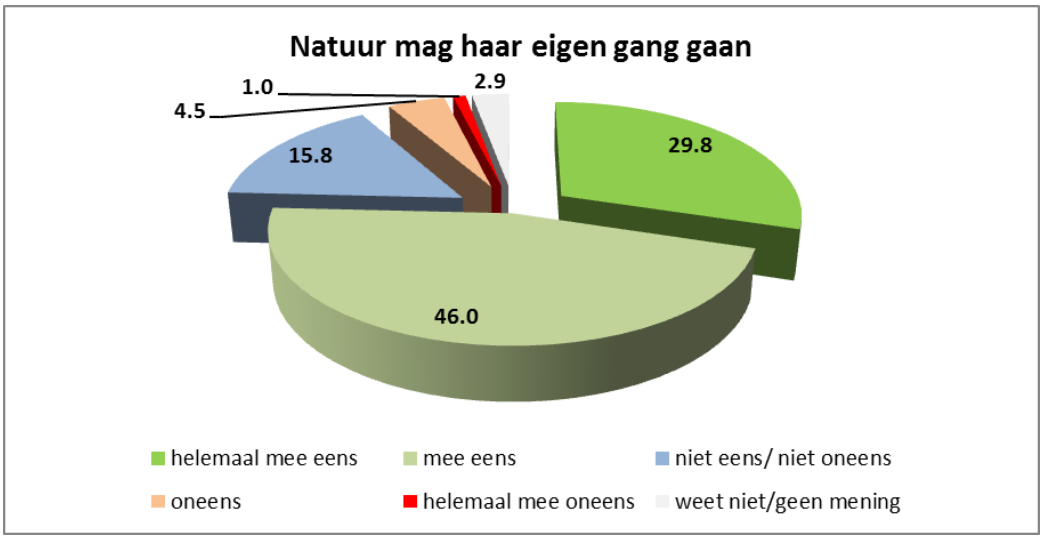

Een ruime meerderheid van de respondenten (76%) is het eens of helemaal eens met het voorgestelde natuurbeheer, slechts een kleine minderheid (6%) is het oneens of helemaal oneens met het voorgestelde natuurbeheer. Er is dus een groot draagvlak voor een meer extensief natuurbeheer onder de Brabantse bevolking.

In vergelijking met de laatste landelijke draagvlakenquête uit 2006 (De Bakker e.a., 2007) lijkt het draagvlak voor extensief natuurbeheer toegenomen. In deze enquête werd aan de respondenten gevraagd om hun mening te geven over de volgende stelling: "Dode bomen in het bos moeten worden opgeruimd". 27% vond dat de bomen moeten worden opgeruimd, 49% was het oneens met de stelling en vond dus dat de dode bomen mogen blijven liggen. In het huidige onderzoek is maar liefst 76% van de respondenten het eens met een natuurbeheer waarbij omgevallen bomen mogen blijven liggen, en slechts 6% is het oneens.

Het draagvlak voor extensief natuurbeheer is iets minder groot onder ouderen en lager opgeleiden. Deze bevinding komt overeen met algemene bevindingen uit belevingsonderzoek dat ouderen en lager opgeleiden een meer functioneel natuurbeeld hebben waarin spontane, ongerepte natuur minder wordt gewaardeerd. Toch is nog steeds een meerderheid van de ouderen en een meerderheid van de lager opgeleiden het eens met natuurbeheer waardoor een woeste natuur met omgevallen bomen en kronkelige modderpaden ontstaat.

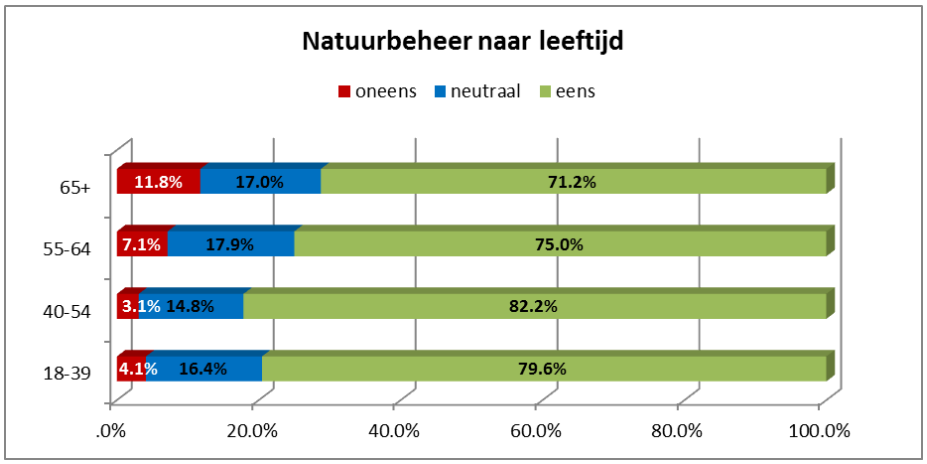

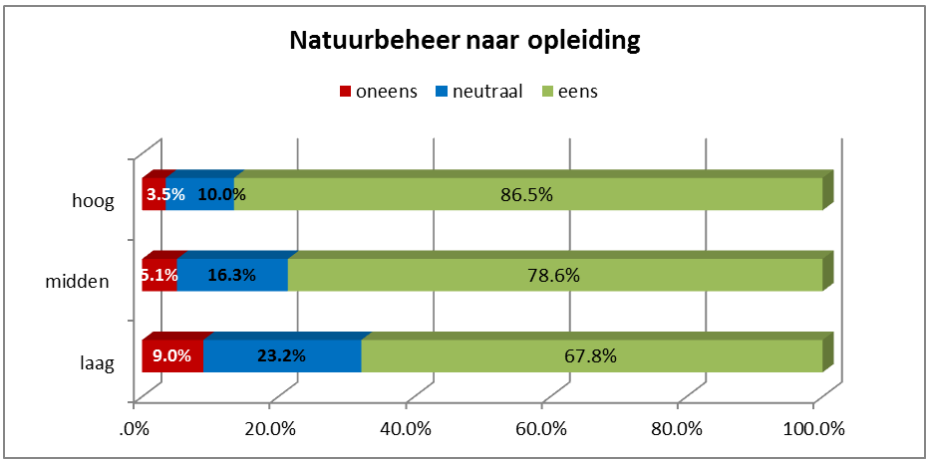

6. Bekostiging natuur

Bevindingen in het kort

- **Brabanders zijn het overwegend eens met bekostigingsmaatregelen zoals het inzetten van provinciaal geld voor natuurbeheer, en medefinanciering van natuur- en landschapsbeheer door gemeenten en ondernemers die voordeel behalen uit natuur en landschap. Vrijwel alle Brabanders vinden dat schade aan natuur door de veroorzakers moet worden vergoed.**
- **Brabanders zijn in meerderheid bereid om zelf een symbolische bijdrage van 50 cent te betalen bij een bezoek aan een bijzonder natuurgebied als dit noodzakelijk is om het gebied in stand te houden.**
- **Met name de oudere leeftijdsgroepen (55-plussers) zijn voorstander van het inzetten van provinciaal geld en het laten meebetalen van anderen aan natuurbeheer, de jongere leeftijdsgroepen zijn het iets vaker oneens met deze maatregelen. Ouderen zijn ook vaker bereid om zelf een financiële bijdrage te leveren, evenals mensen met linkse politieke opvattingen.**

Q4 Stellingen natuur en landschap provincie Brabant

In het eerste deel van de vragenlijst kregen de respondenten vier stellingen over de bekostiging van natuur en landschap in Brabant voorgelegd.

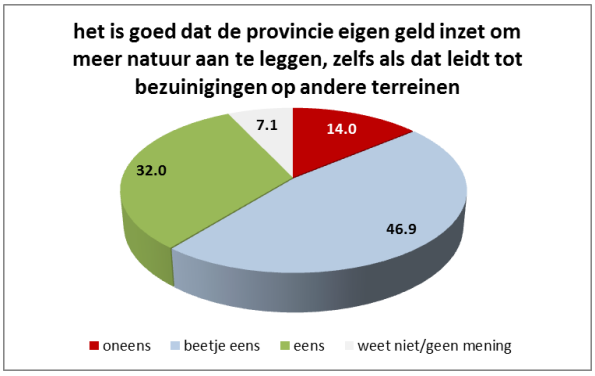

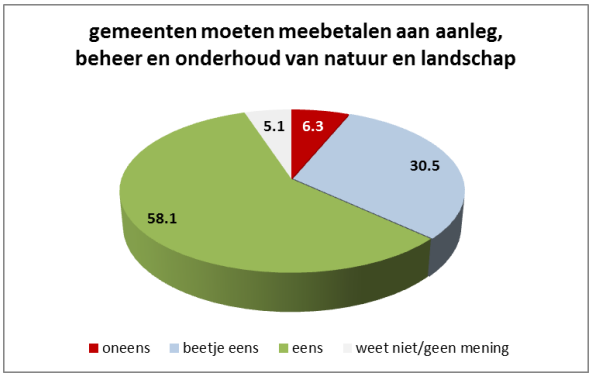

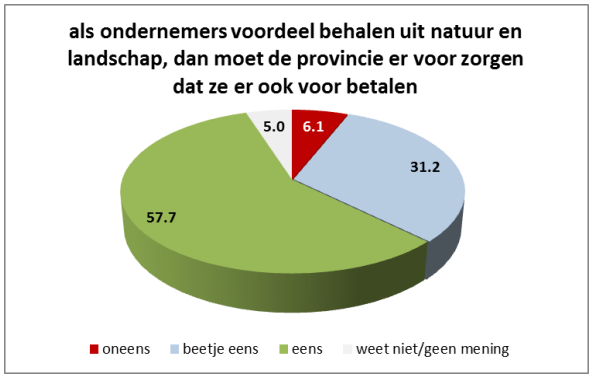

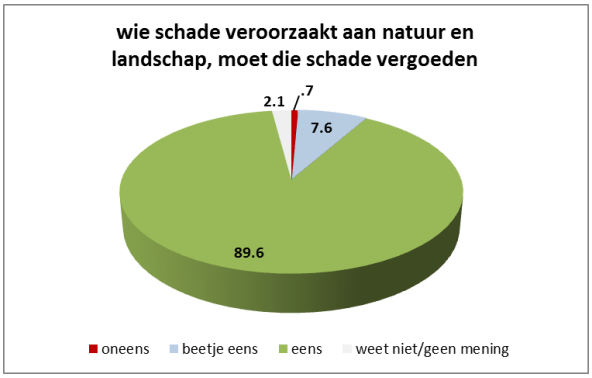

De reacties op de stellingen laten zien dat er draagvlak is voor het inzetten van provinciaal geld voor natuurbeheer en voor medefinanciering van natuurbeheer door gemeenten en ondernemers. Een ruime meerderheid (79%) is het (een beetje) eens met de stelling dat de provincie eigen geld mag inzetten voor natuurbeheer zelfs als dat leidt tot bezuinigingen op andere terreinen. Een minderheid van 14% is het oneens met het inzetten van provinciaal geld. Een meerderheid van de respondenten vindt ook dat gemeenten mee moeten betalen aan aanleg, beheer en onderhoud van natuur en landschap, en dat de provincie er voor moet zorgen dat ondernemers meebetalen aan natuur en landschap als ze er voordeel uit behalen. Met de stelling dat wie schade veroorzaakt aan natuur en landschap die schade moet vergoeden is vrijwel iedereen (97%) het eens.

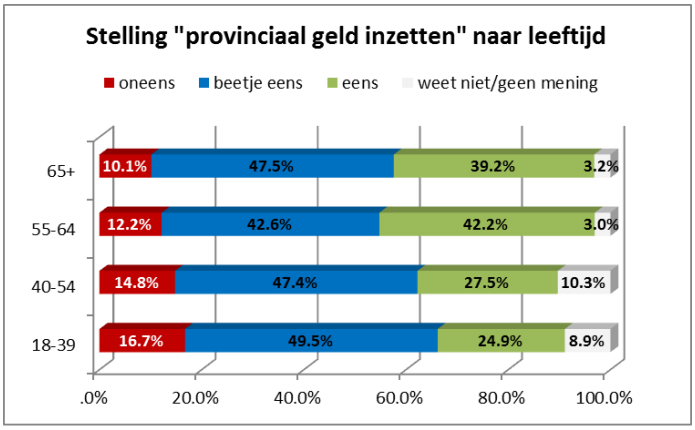

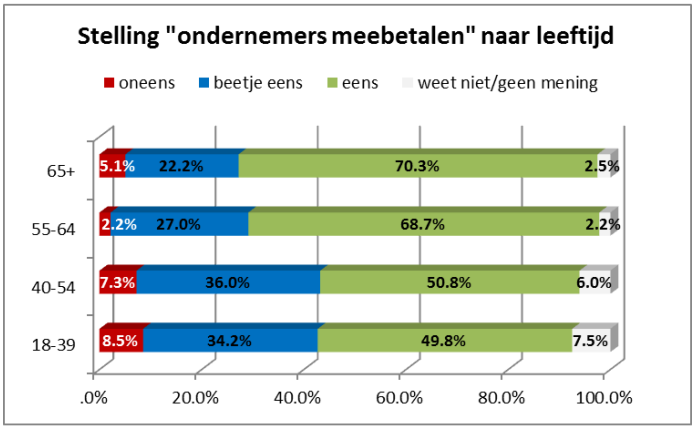

Vooral de oudere leeftijdsgroepen (55-plussers) zijn voorstander van het inzetten van provinciaal geld voor natuurbeheer en het laten meebetalen van ondernemers en vergoeden van schade aan natuur, de jongere leeftijdsgroepen zijn het iets vaker oneens met deze maatregelen.

Eind 2011 heeft SCP in het Continu Onderzoek Burgerperspectieven ook vragen gesteld over ondernemerschap in en rond natuurgebieden. Aan een representatieve groep Nederlanders is gevraagd waar men de voorkeur aan zou geven als er minder geld komt voor natuurbeheer. Een meerderheid koos voor de inzet van vrijwilligers, een derde gaf de voorkeur aan meer vrijheid voor boeren en ondernemers

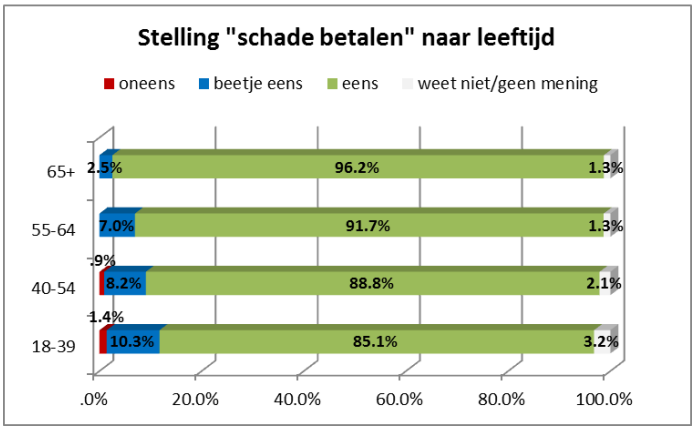

om geld te verdienen aan de natuur. De resultaten van het huidige onderzoek onderstrepen dat burgers er belang aan hechten dat het geld dat ondernemers verdienen met natuur ook weer teruggaat naar de natuur.

Q12 Betalingsbereidheid

Tot slot werd gevraagd of men bereid zou zijn om een symbolische bijdrage van 50 cent te betalen bij een bezoek aan een bijzonder natuurgebied als dit noodzakelijk is om het gebied in stand te houden. Ruim een derde geeft aan hiertoe zeker bereid te zijn, nog eens een derde is waarschijnlijk bereid, en een vijfde is misschien bereid. Een kleine minderheid geeft aan waarschijnlijk of zeker niet bereid te zijn om een bijdrage te betalen. De meeste Brabanders vinden het dus geen probleem om zelf een kleine bijdrage te leveren aan het beheer van natuurgebieden.

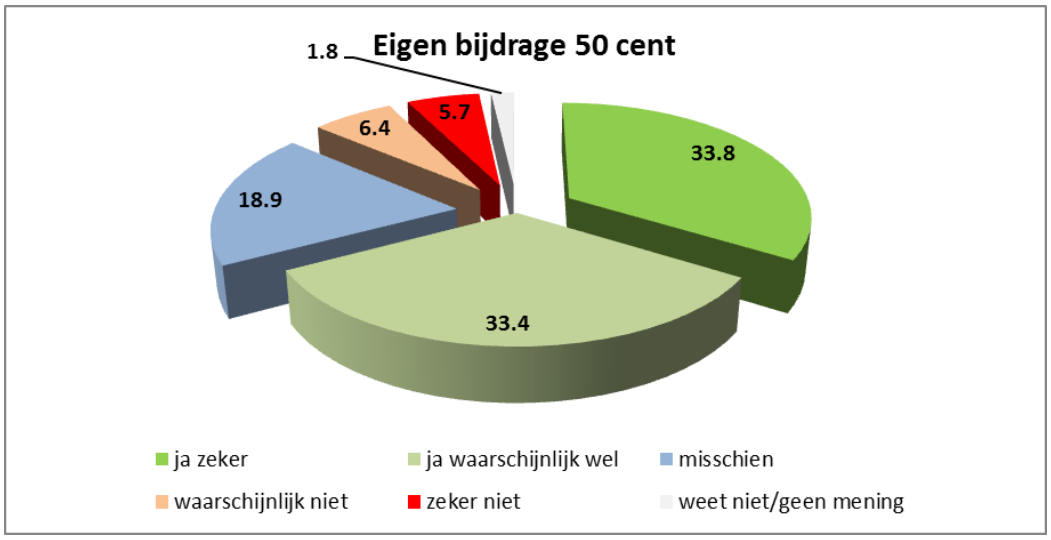

De betalingsbereidheid is groter bij oudere respondenten en respondenten met een linkse politieke opvatting.

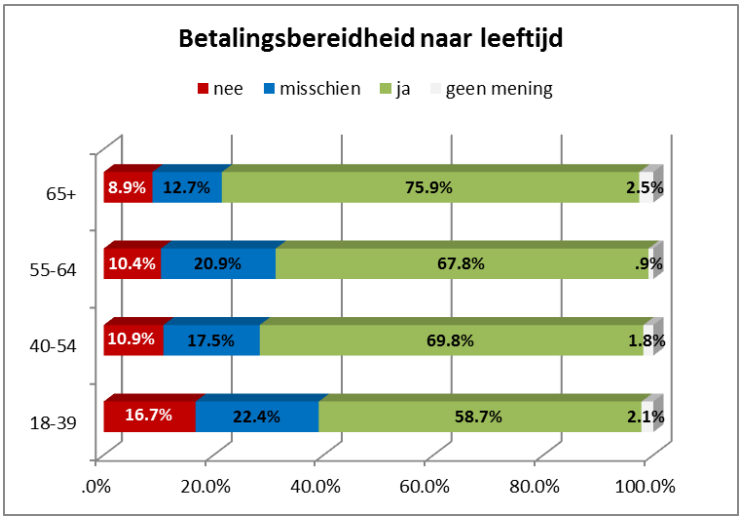

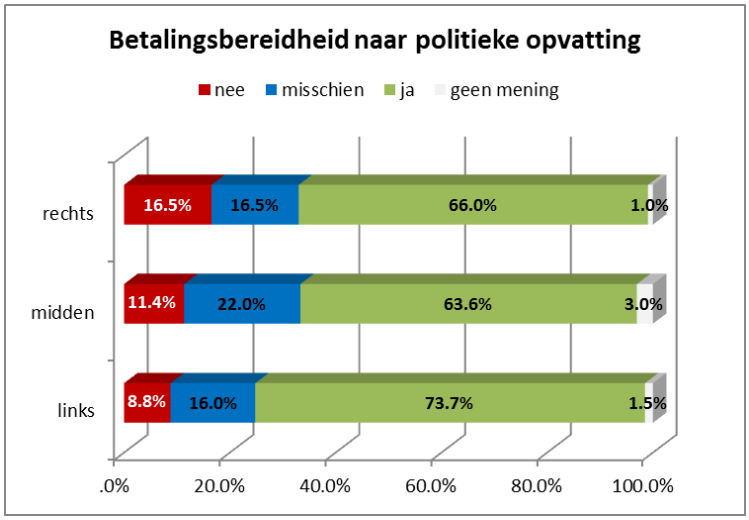

Voor deze vraag is ook specifiek naar inkomen gekeken, omdat dit een beperking kan vormen voor de mogelijkheid om een financiële bijdrage te leveren. De bereidheid om een symbolische bijdrage te betalen is iets lager dan gemiddeld in de laagste inkomensgroep, en iets hoger dan gemiddeld in de hoogste inkomensgroep, maar de hoogste en laagste inkomensgroep verschilden niet significant van elkaar.

8. Literatuur

Buijs A.E. (2000). Natuurbeelden van de Nederlandse bevolking. *Landschap, 17*, 97-112

Buijs, A.E. & Volker, C.M. (1997). *Publiek draagvlak voor natuur en natuurbeleid.* Wageningen: Staring Centrum.

Cox, D.O. & Stolp, A. (2007). *Beleving van natuur in Noord-Brabant*. Wijzer Adviesbureau.

De Bakker, H.C.M. & Van Koppen, C.S.A. (2009). Lichte verschuivingen en het belang van nabijheid: de draagvlakenquêtes van 1996, 2001 en 2006. In: Elands, B.H.M. & Turnhout, E. (Red.), *Burgers, beleid en natuur: tussen draagvlak en betrokkenheid*. WOt Studies 9. Wageningen: WOt Natuur en Milieu

De Bakker, H.C.M., Van Koppen, C.S.A. & Vader, J. (2007). *Het groene hart van burgers: Het maatschappelijk draagvlak voor natuur en natuurbeleid.* Rapport 47. Wageningen: WOt Natuur en Milieu

Den Dulk, C.J., van de Stadt, H., & Vliegen, J.M. (1992). Een nieuwe maatstaf voor stedelijkheid: De omgevingsadressendichtheid. *Maandstatistiek van de Bevolking, 40,* 14-27.

Gross, H. & Lane, N. (2007). Landscapes of the lifespan: Exploring accounts of own gardens and gardening. *Journal of Environmental Psychology 27* (3), 225-241.

Jacobs, M.H., Vaske, J.J., Teel, T.L., & Manfredo, M.J. (2012). Human dimensions of wildlife. In: Steg, E.M., Van den Berg, A.E., De Groot, J. (2011). *Environmental Psychology: An introduction.* London: Wiley-Blackwell.

Konijnendijk, C. & Van den Berg, A.E. (2011). Ambivalent lanscapes. In: Steg, E.M., Van den Berg, A.E., De Groot, J. (2011). *Environmental Psychology: An introduction.* London: Wiley-Blackwell.

SME Advies (2007). *Doelgroepen over het hoofd gezien. Laag natuurbezoek onder lager opgeleiden en lage inkomens.* Utrecht: SME Advies.

Van den Berg, A.E. & Koole, S.L. (2006). New wilderness in The Netherlands: An investigation of visual preferences for nature development landscapes. *Landscape and Urban Planning, 78,* 362-372

Bijlage 1: Vragenlijst natuurbeleving Provincie Noord-Brabant

Inleiding

De provincie Noord-Brabant is verantwoordelijk voor natuur en landschap in Brabant. De provincie wil haar taken zorgvuldig uitvoeren, en hecht veel waarde aan de mening van de inwoners. Door middel van deze vragenlijst wil de provincie meer te weten komen over hoe Brabanders denken over natuur en landschap in hun provincie.

BLOK 1 – Kwaliteit natuur en landschap in Brabant

Q1 | Ontwikkeling	**Single coded**

Zijn natuur en het landschap in Brabant er volgens u in de afgelopen 4 jaar op vooruit of juist op achteruit gegaan?

1 vooruit gegaan
2 gelijk gebleven
3 achteruit gegaan
4 weet niet/geen mening

Q2 | Rapportcijfer kwaliteit natuur en landschap	**Single coded**

Hoe beoordeelt u de kwaliteit van natuur en landschap in Brabant? Geef een rapportcijfer van 1 tot en met 10 waarbij het cijfer 1 staat voor de laagste waardering en het cijfer 10 voor de hoogste waardering.

	Rapportcijfer
Natuurgebieden in Brabant	☐
Landschap in Brabant	☐

Q3 | Verbeterpunten	**Checklist**

Op welke van de volgende punten zouden natuur en landschap in Brabant volgens u nog kunnen worden verbeterd? Meerdere antwoorden mogelijk. Kruis alleen de verbeterpunten aan waarvan

u vindt dat deze <u>dringend gewenst</u> zijn.

- afval vaker opruimen, meer afvalbakken plaatsen
- actiever tegengaan van rommelige plekken in het landschap
- meer onverharde voetpaden
- meer fietspaden
- meer wegen en paden waar je goed kunt skeeleren
- meer parkeerplaatsen voor auto's
- betere bereikbaarheid per openbaar vervoer
- meer voorzieningen zoals horeca, huurfietsen, huurpaarden, routes, gidsen, informatieborden
- meer voorzieningen voor gehandicapten
- meer toiletten
- geen van bovenstaande
- weet niet/geen mening

Q4 | Bekostiging natuur en landschap	**Matrix**

De provincie Noord-Brabant heeft te maken met grote kortingen op het budget voor natuur en landschap. Hieronder ziet u een aantal stellingen over de bekostiging van het natuur- en landschapsbeleid. In hoeverre bent u het eens met deze stellingen?

	oneens	beetje eens	eens	weet niet/geen mening
het is goed dat de provincie eigen geld inzet om meer natuur aan te leggen, zelfs als dat leidt tot bezuinigingen op andere terreinen	⍰	⍰	⍰	⍰
gemeenten moeten meebetalen aan aanleg, beheer en onderhoud van natuur en landschap	⍰	⍰	⍰	⍰
als ondernemers voordeel behalen uit natuur en landschap,	⍰	⍰	⍰	⍰

dan moet de provincie er voor zorgen dat ze er ook voor betalen				
wie schade veroorzaakt aan natuur en landschap, moet die schade vergoeden	?	?	?	?

BLOK 2 – Natuur en landschap in uw woonomgeving

Q5 | Belang hoeveelheid natuur en landschap	Single coded

Vindt u het belangrijk dat er genoeg natuur en landschap op korte afstand van uw woning aanwezig zijn, bijvoorbeeld om te sporten, te ontspannen, of als speelterrein voor de kinderen?

1 zeer belangrijk
2 belangrijk
3 niet belangrijk/niet onbelangrijk
4 onbelangrijk
5 totaal onbelangrijk
6 weet niet/geen mening

Q6 | Beoordeling hoeveelheid natuur en landschap	Single coded

Vindt u dat er voldoende natuur en landschap in uw woonomgeving is?

1 ruim voldoende
2 voldoende
3 matig
4 onvoldoende
5 weet niet/geen mening

Q7 | Motieven	Matrix

Hieronder staat een aantal redenen om een bezoek te brengen aan de natuur en het landschap in uw woonomgeving. Hoe belangrijk zijn deze redenen voor u?

	niet belangrijk	beetje belangrijk	belangrijk	weet niet/geen mening
samen met anderen buiten in de natuur zijn	☐	☐	☐	☐
genieten van een mooie omgeving	☐	☐	☐	☐
ontspanning/tot rust komen	☐	☐	☐	☐
dieren en planten in de natuur beter leren kennen	☐	☐	☐	☐

ervaren hoe de natuur haar eigen gang gaat	⍰	⍰	⍰	⍰
sportieve activiteiten ondernemen zoals wandelen, fietsen, hardlopen of paardrijden	⍰	⍰	⍰	⍰
nadenken over mezelf en de zin van het leven	⍰	⍰	⍰	⍰

Q8 | Bezoekfrequentie	Single coded

Hoe vaak brengt u, gemiddeld over een jaar, een bezoek aan natuur en landschap in uw woonomgeving, bijvoorbeeld om er te wandelen, fietsen of te ontspannen?

1 dagelijks
2 wekelijks
3 maandelijks
4 een paar keer per jaar
5 zelden of nooit
6 weet niet/geen mening

BLOK 3 – Natuurgebieden in Brabant

Q9 | Big Five	Matrix

In de provincie Brabant leefden van oorsprong veel grote zoogdieren die door menselijk toedoen verdwenen zijn. De provincie wil vijf van deze grote zoogdieren terugbrengen in de Brabantse natuur: edelhert, lynx (groot katachtig dier), otter, everzwijn en wisent (Europese bizon). Elke soort voegt iets nieuws toe aan de Brabantse natuur maar u krijgt ze niet snel te zien. Edelherten kunt u bijvoorbeeld vooral in het najaar horen, everzwijnen scharrelen vooral 's nachts rond en de lynx is een schuw dier dat vooral in de schemering actief is.

Zou u voor elk van de vijf dieren willen aangeven of u het negatief, neutraal of positief vindt als dit dier weer terugkomt in Brabant?

	negatief	neutraal	Positief	weet niet/geen mening
edelhert	⍰	⍰	⍰	⍰
lynx (groot katachtig dier)	⍰	⍰	⍰	⍰
otter	⍰	⍰	⍰	⍰
everzwijn	⍰	⍰	⍰	⍰
wisent (Europese bizon)	⍰	⍰	⍰	⍰

Q10 | Stellingen herintroductie grote dieren	**Matrix**

Hieronder ziet u vier stellingen over het terugbrengen van grote dieren in de Brabantse natuur. In hoeverre bent u het eens bent met deze stellingen?

	oneens	beetje eens	eens	weet niet/geen mening
Het is onze plicht om te herstellen wat door menselijke activiteit is verdwenen	⍰	⍰	⍰	⍰
Het terugbrengen van grote dieren is goed voor de natuur en de diversiteit van soorten	⍰	⍰	⍰	⍰
Grote dieren zijn goed voor de belevingswaarde van de natuur	⍰	⍰	⍰	⍰
Het terugbrengen van grote dieren is zonde van het geld	⍰	⍰	⍰	⍰

Q11 | Beheer	**Single coded**

Om ondanks de bezuinigingen toch een robuust natuurnetwerk te kunnen realiseren, kiest de provincie voor een natuurbeheer waarbij de natuur in grote gebieden meer haar eigen gang mag

gaan. Door dit natuurbeheer ontstaat er meer woeste natuur met omgevallen bomen en kronkelige modderpaden. In hoeverre bent u het eens met dit natuurbeheer?

1 helemaal mee eens
2 mee eens
3 niet eens/ niet oneens
4 oneens
5 helemaal mee oneens
6 weet niet/geen mening

Q12 | Betalingsbereidheid	**Single coded**

Zou u bereid zijn om een symbolische bijdrage van € 0,50 te betalen bij een bezoek aan een bijzonder natuurgebied als dit noodzakelijk is om het gebied in stand te houden?

1 ja zeker
2 ja waarschijnlijk wel
3 misschien
4 waarschijnlijk niet
5 zeker niet
6 Weet niet/geen mening

Bijlage 2: Achtergrondvariabelen Intomart gebruikt in onderzoek

Geslacht

1. man
2. vrouw

Leeftijd (in jaren), ingedeeld in 3 klassen

1. 18-34 jaar
2. 34 – 49 jaar

3 50-plus

Inkomen

Wat is het totale bruto jaarinkomen van het huishouden? Bruto jaarinkomen is de som van het fiscale inkomen + winst van alle betaalde banen, uitkeringen en pensioenen die personen in het huishouden hadden in het jaar.

1. Minimum (minder dan € 12.000)
2. Beneden modaal (€ 12.000 – < € 24.500)
3. Bijna modaal (€ 24.500 – < € 30.500)
4. Modaal (€ 30.500 – < € 36.500)
5. Tussen 1 en 2 keer modaal (€ 36.500 – < € 61.000)
6. Twee keer modaal (€ 61.000 - < € 73.000)
7. Meer dan twee keer modaal (€ 73.000 of meer)

97. Weet niet/ wil niet zeggen

99. Niet van toepassing

Opleiding:

Wat is de hoogste opleiding die u heeft gevolgd? Deze hoeft niet te zijn voltooid.

1. Geen onderwijs/basisonderwijs
2. LBO, VMBO (kader- en beroepsgerichte leerweg), VBO, leerlingwezen
3. MAVO, eerste drie jaar HAVO/VWO, MULO, ULO, VMBO (theoretische en gemengde leerweg)
4. MBO
5. HAVO/VWO (bovenbouw), WO-propedeuse
6. HBO, WO-bachelor/kandidaats
7. WO-doctoraal/master

97. Weet niet

Voor het onderzoek zijn de 7 opleidingsniveaus gecombineerd tot drie (standaard) niveaus die sterk samenhangen met het inkomensniveau:

1. Laag: basisonderwijs, mavo, vbo (26% > modaal)
2. Midden: havo/vwo, mbo (48% > modaal)
3. Hoog: hbo/wo (71% > modaal)

Politieke voorkeur

Hebt u gestemd bij de laatste Tweede-Kamerverkiezingen (op 10 juni 2010)? Zo ja, op welke partij?

1. CDA
2. PvdA
3. SP
4. VVD
5. Partij voor de Vrijheid
6. GroenLinks
7. ChristenUnie
8. D66
9. Partij voor de Dieren
10. SGP
11. Trots op Nederland Lijst Rita Verdonk
12. Nieuw Nederland
13. Partij voor Mens en Spirit (MenS)
14. Heel NL
15. Partij één
16. Blanco lijst (Lijst 17 /BNN)
17. Piratenpartij
18. Blanco lijst (EPN / Laclé, Y.I.)
92. Blanco
93. Nee, ik heb niet gestemd
94. Nee, ik was niet stemgerechtigd
95. Wil niet zeggen
97. Weet niet
99. Niet van toepassing/ vraag niet beantwoord

Links of rechts?

Van politieke opvattingen wordt vaak gezegd dat ze 'links' of 'rechts' zijn. Wanneer u denkt aan uw eigen politieke opvattingen, waar zou u zichzelf dan in onderstaande schaal plaatsen?

1. links	2	3	4	5	6	7	8	9	10. rechts	97. weet niet

De antwoorden op deze vraag zijn ingedeeld in drie niveaus: laag (1-4), midden (5-6) en hoog (7-10). Deze niveaus hangen als volgt samenhangen met het stemgedrag tijdens de Tweede Kamer verkiezingen in 2010:

1. Links (1-4): 28% PvdA, 17% SP, 14% Groen Links, 10% D66, 8% overig, 23% niet gestemd/wil niet zeggen
2. Midden (5-6): 13% CDA, 11% SP, 10% PvdA, 10% VVD, 10% PVV, 8% D66, 4% Groen Links, 3% overig, 31% niet gestemd/wil niet zeggen
3. Rechts (7-10): 38% VVD, 15% PVV, 8% CDA, 4% SP, 4% PvdA, 7% overig, 24% niet gestemd/wil niet zeggen

Stedelijkheidsgraad 4-p postcodegebied

De mate van stedelijkheid is gebaseerd op de CBS-indeling van gemeenten en is een maat voor de adressendichtheid van gemeenten (Den Dulk e.a., 1992). De maat komt tot stand door voor ieder adres binnen een gemeente de adressendichtheid binnen een straal van 1 kilometer vast te stellen. De omgevings-adressendichtheid van een gemeente is de gemiddelde waarde hiervan voor alle adressen binnen die gemeente. Met de omgevings-adressendichtheid wordt beoogd de mate van concentratie van menselijke activiteiten weer te geven. Er worden vijf klassen onderscheiden:

1: zeer sterk stedelijk, >= 2500 omgevingsadressen per km²
2: sterk stedelijk, >=1500 - < 2500 omgevingsadressen per km²
3: matig stedelijk, >=1000 - < 1500 omgevingsadressen per km²
4: weinig stedelijk, >=500 - < 1000 omgevingsadressen per km²
5: niet stedelijk, < 500 omgevingsadressen per km².

De vijf stedelijkheidsklassen zijn gecombineerd in drie klassen:

1. (zeer) sterk stedelijk: >= 1500 omgevingsadressen per km² (vrnl. B5 gemeenten)
2. matig stedelijk: >=1000 - < 1500 omgevingsadressen per km² (vrnl. M7 gemeenten)
3. weinig of niet stedelijk: < 1000 omgevingsadressen per km².

Bijlage 3 geeft een overzicht van gemeenten per stedelijkheidsklasse. Voor een kaart zie: http://www.zorgatlas.nl/beinvloedende-factoren/fysieke-omgeving/omgevingsadressendichtheid-per-gemeente-2009/

Cebuco regio

Het Cebuco (Centraal Bureau Courantenpubliciteit) heeft Nederland ingedeeld in 50 gebieden waarbinnen men voor grote aankopen, voor het culturele leven en ook vaak voor het werk, is aangewezen op een bepaalde gemeente: het zogenoemde verzorgingscentrum van het gebied**.** De provincie Noord-Brabant omvat 7 regio's (zie kaart)

#	Regio	(zeer)sterk stedelijk	Matig stedelijk	Weinig of niet stedelijk
15	Boxmeer, Cuijk	-	-	100%
34	Werkendam/Woudrichem	-	-	100%
40	Eindhoven-Helmond	48%	20%	32%
41	's-Hertogenbosch - Uden - Oss - Waalwijk - Zaltbommel	25%	37%	38%
42	Tilburg	57%	17%	26%
43	Breda	70%	14%	16%
44	Bergen op Zoom - Roosendaal	24%	35%	41%

Bijlage 3: Verdeling respondenten over woonplaatsen (ingedeeld naar stedelijkheidsklassen)

De woonplaats is gebaseerd op het antwoord dat de respondenten zelf hebben ingevuld bij de vraag over hun woonplaats, dus niet op CBS-gemeentecode. Voor alle woonplaatsen met 5 of meer respondenten is het percentage dat vindt dat er (ruim) voldoende natuur en landschap in de woonomgeving is weergegeven

Zeer sterk stedelijk		N	% voldoende of ruim voldoende natuur en landschap woonomgeving
	BERKEL-ENSCHOT	5	
	TILBURG	85	80%
	UDENHOUT	3	
	Totaal	*93*	
Sterk stedelijk		**N**	
	BAVEL	1	
	BERGEN OP ZOOM	21	95%
	BREDA	63	80,6%
	DEN BOSCH	41	78%
	EINDHOVEN	94	72,5%
	ETTEN-LEUR	14	92,9%
	HALSTEREN	6	100%
	HELMOND	38	86,8%
	PRINSENBEEK	4	
	ROSMALEN	16	87,5%
	TETERINGEN	3	
	ULVENHOUT	2	
	VELDHOVEN	17	64,7%
	Totaal	*320*	
Matig stedelijk		**N**	
	'S GRAVENMOER	2	
	BERGHEM	2	
	BEST	12	83,3%
	BOXTEL	8	100%
	DONGEN	19	94,7%
	GELDROP	13	92,3
	GOIRLE	5	100%
	HEERLE	1	
	HERPEN	5	100%
	LIEMPDE	1	
	MIERLO	5	100%
	NISPEN	1	
	NUENEN	16	81,3
	ODILIAPEEL	1	
	OOSTERHOUT NB	18	94,4
	OSS	20	78,9
	RAVENSTEIN	3	
	RIEL	1	
	ROOSENDAAL	35	73,3
	SPRANG-CAPELLE	9	88,9
	UDEN	13	91,7

	VALKENSWAARD	18	100%
	VUGHT	8	100%
	WAALWIJK	10	100%
	WASPIK	3	
	WOUW	3	
	Totaal	*232*	
Weinig stedelijk		**N**	
	AARLE-RIXTEL	1	
	ASTEN	4	
	BAARSCHOT	1	
	BAKEL	1	
	BEEK EN DONK	2	
	BERLICUM NB	2	
	BIEST-HOUTAKKER	1	
	BLADEL	1	
	BOSSCHENHOOFD	1	
	BOXMEER	7	71,4%
	BREUGEL	1	
	BUDEL	7	85,7%
	CUIJK	5	60%
	CUYK	1	
	DEN DUNGEN	3	
	DEURNE	12	91,7
	DIESSEN	2	
	DINTELOORD	2	
	DRUNEN	6	100%
	DUIZEL	1	
	EERSEL	5	100%
	ELSHOUT	3	
	ERP	4	
	FIJNAART	1	
	GEERTRUIDENBERG	2	
	GEMERT	5	100%
	GEMONDE	1	
	GILZE	2	
	GRAVE	6	83,3%
	HANK	2	
	HAPERT	2	
	HEESCH	7	100%
	HEESWIJK-DINTHER	2	
	HEEZE	6	100%
	HEIJNINGEN	1	
	HEUSDEN GEM ASTEN	1	
	HEUSDEN GEM HEUSDEN	1	
	HILVARENBEEK	1	
	HOEVEN	2	
	HOOGE MIERDE	1	
	HOOGERHEIDE	5	100%
	KAATSHEUVEL	3	
	KLUNDERT	2	
	LAGE MIERDE	2	
	LAGE ZWALUWE	1	
	LEENDE	4	

	LIEROP	1	
	LIESHOUT	4	
	LIESSEL	1	
	LOON OP ZAND	1	
	MAARHEEZE	4	
	MADE	3	
	MOERGESTEL	1	
	MOLENSCHOT	1	
	NIEUW-VOSSEMEER	2	
	NIEUWKUIJK	1	
	NISTELRODE	2	
	OEFFELT	2	
	OIRSCHOT	2	
	OISTERWIJK	8	100%
	OOST WEST EN MIDDELBEERS	1	
	OUD GASTEL	3	
	OUDEMOLEN NB	1	
	OUDENBOSCH	5	80%
	OVERLOON	1	
	PUTTE	2	
	RAAMSDONKSVEER	4	
	REUSEL	1	
	RIJEN	8	87,5%
	RIJKEVOORT	1	
	SAMBEEK	2	
	SCHIJNDEL	9	88,9%
	SINT-MICHIELSGESTEL	4	
	SINT-OEDENRODE	6	100%
	SLEEUWIJK	3	
	SOERENDONK	1	
	SOMEREN	7	85,7%
	SON	3	
	ST OEDENRODE	1	
	ST. WILLEBRORD	2	
	STANDDAARBUITEN	2	
	STEENBERGEN NB	3	
	TERHEYDEN	1	
	VEGHEL	15	86,7%
	VELP NB	2	
	VESSEM	1	
	VIANEN NB	1	
	VLIJMEN	8	100%
	VORTUM-MULLEM	1	
	WAALRE	5	100%
	WAGENBERG	1	
	WERKENDAM	7	85,7%
	WINTELRE	1	
	WOENSDRECHT	1	
	ZEGGE	1	
	ZEVENBERGEN	10	30%
	Totaal	*291*	
	Niet stedelijk	**N**	
	ALPHEN NB	1	

	BAARLE-NASSAU	1	
	BERGEIJK	1	
	BIEZENMORTEL	1	
	BOEKEL	2	
	EETHEN	1	
	ESCH	1	
	GEFFEN	2	
	GIESSEN	2	
	HAAREN	3	
	HELVOIRT	6	100%
	LANGENBOOM	3	
	MILL	5	80%
	OPLOO	1	
	REEK	1	
	RIETHOVEN	4	
	RIJSBERGEN	3	
	RYSWYK NB	1	
	SCHAIJK	4	
	VENHORST	1	
	VINKEL	1	
	WANROIJ	3	
	WERNHOUT	1	
	WESTERBEEK	1	
	WIJK EN AALBURG	2	
	WOUDRICHEM	6	100%
	ZEELAND	2	
	ZUNDERT	4	
	Totaal	*64*	

Bijlage 4: Groepsverschillen bezoekmotieven

Alleen significante verschillen worden weergegeven

1. Opleiding

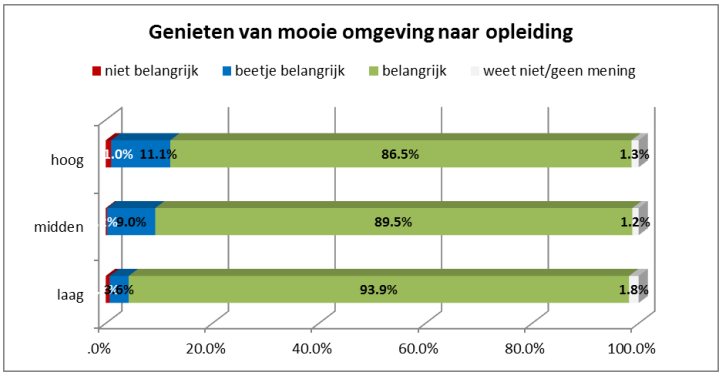

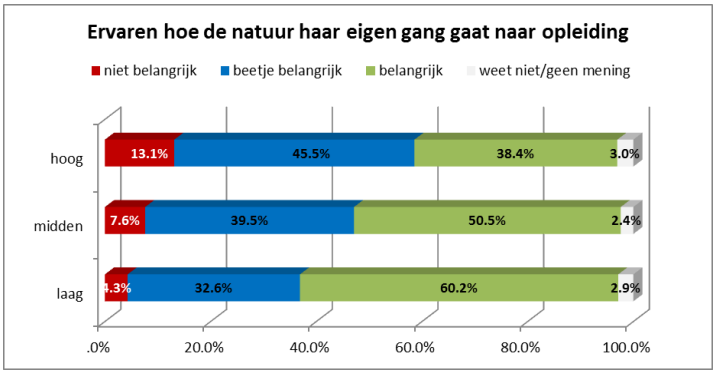

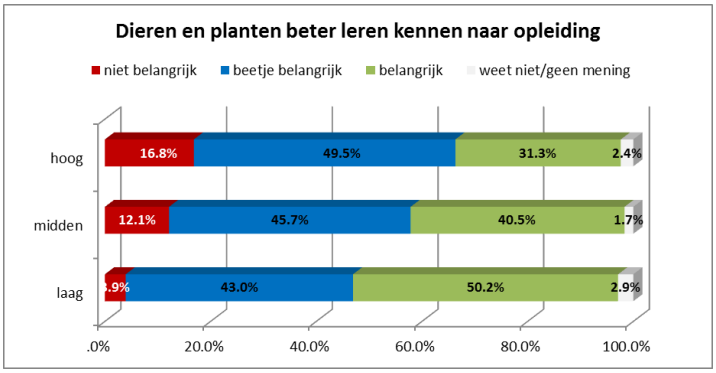

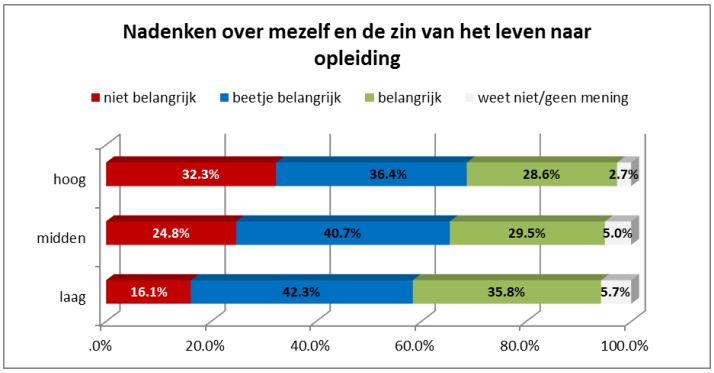

2. Leeftijd

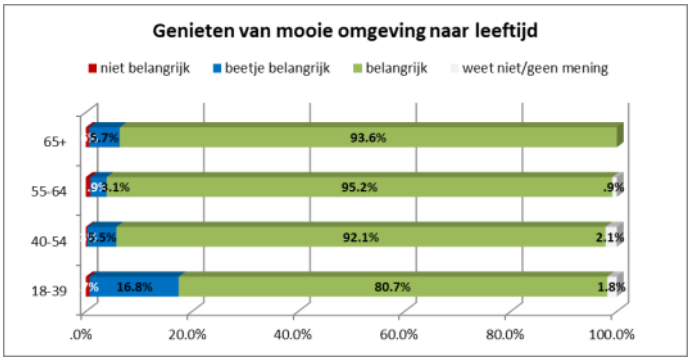
Genieten van mooie omgeving naar leeftijd
niet belangrijk
beetje belangrijk
belangrijk
weet niet/geen mening
65+
55-64
40-54
18-39
93.6%
95.2%
92.1%
16.8%
80.7%
1.8%
.0%
20.0%
40.0%
60.0%
80.0%
100.0%

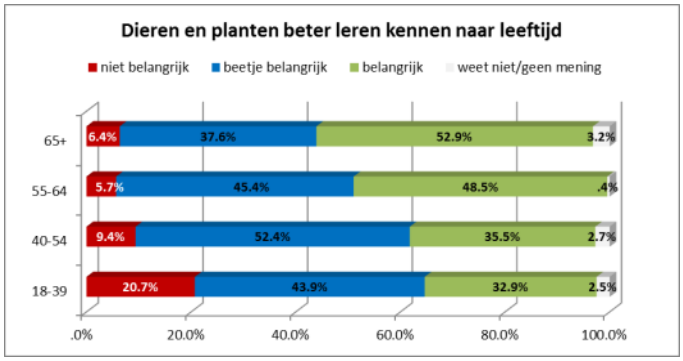
Dieren en planten beter leren kennen naar leeftijd
niet belangrijk
beetje belangrijk
belangrijk
weet niet/geen mening
65+
55-64
40-54
18-39
6.4%
37.6%
52.9%
3.2%
5.7%
45.4%
48.5%
9.4%
52.4%
35.5%
2.7%
20.7%
43.9%
32.9%
2.5%
.0%
20.0%
40.0%
60.0%
80.0%
100.0%

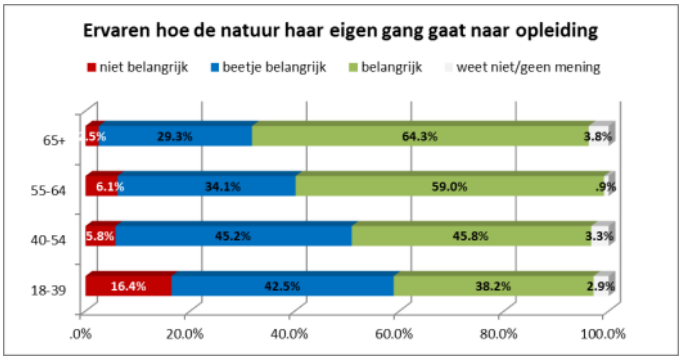
Ervaren hoe de natuur haar eigen gang gaat naar opleiding
niet belangrijk
beetje belangrijk
belangrijk
weet niet/geen mening
65+
55-64
40-54
18-39
29.3%
64.3%
3.8%
6.1%
34.1%
59.0%
45.2%
45.8%
3.3%
16.4%
42.5%
38.2%
2.9%
.0%
20.0%
40.0%
60.0%
80.0%
100.0%

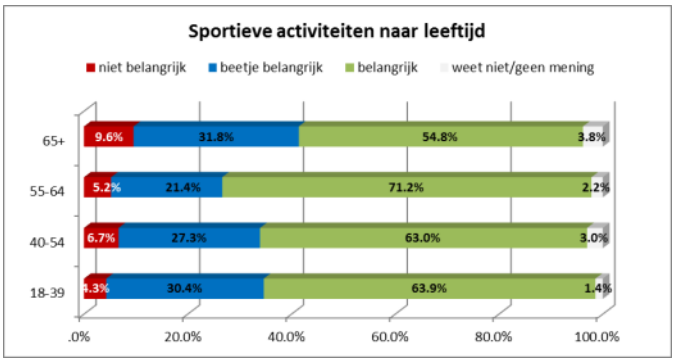
Sportieve activiteiten naar leeftijd
niet belangrijk
beetje belangrijk
belangrijk
weet niet/geen mening
65+
55-64
40-54
18-39
9.6%
31.8%
54.8%
3.8%
5.2%
21.4%
71.2%
2.2%
6.7%
27.3%
63.0%
3.0%
30.4%
63.9%
1.4%
.0%
20.0%
40.0%
60.0%
80.0%
100.0%

Bijlage 5: Groepsverschillen herintroductie Big 5

Alleen significante verschillen worden weergegeven

1. Lynx

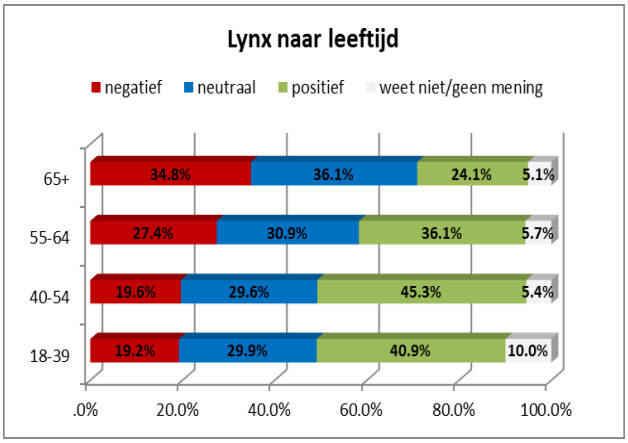

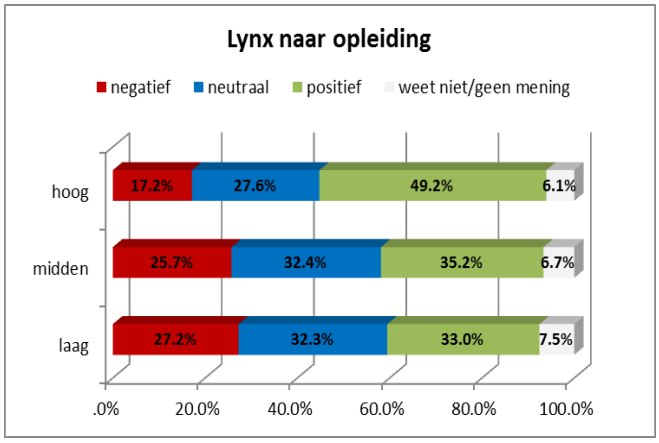

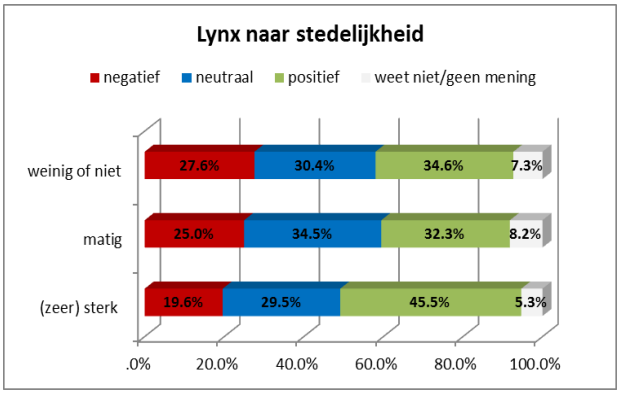

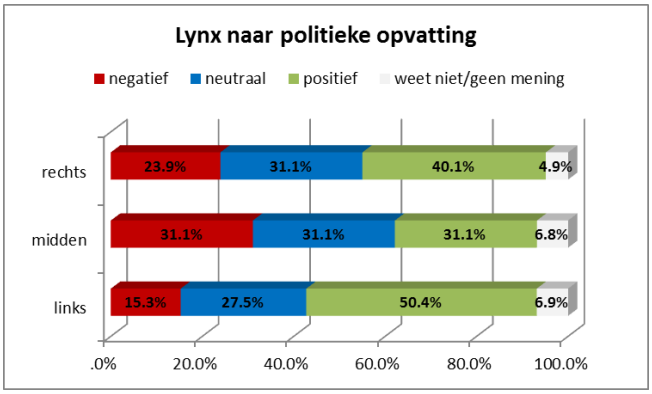

2. Otter

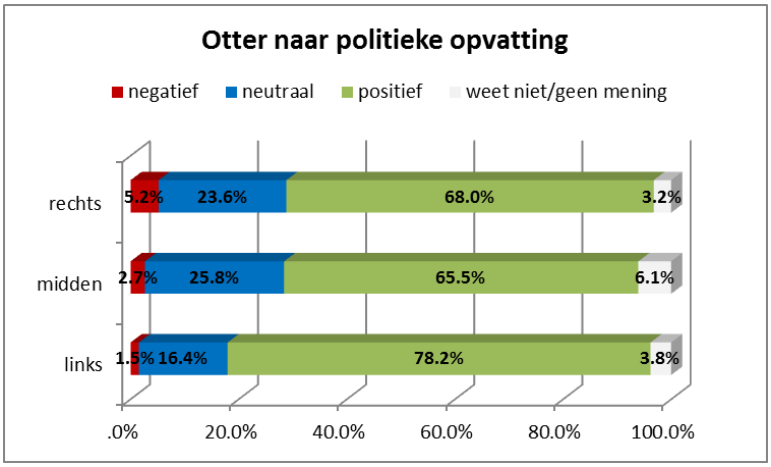

3. Everzwijn

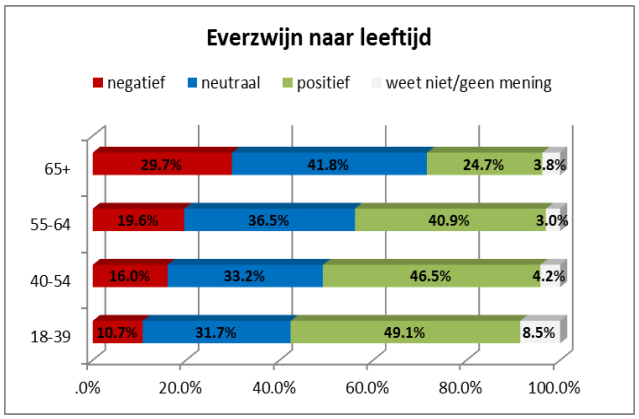

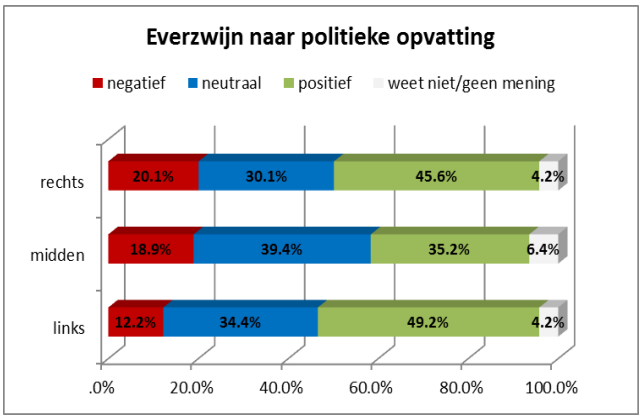
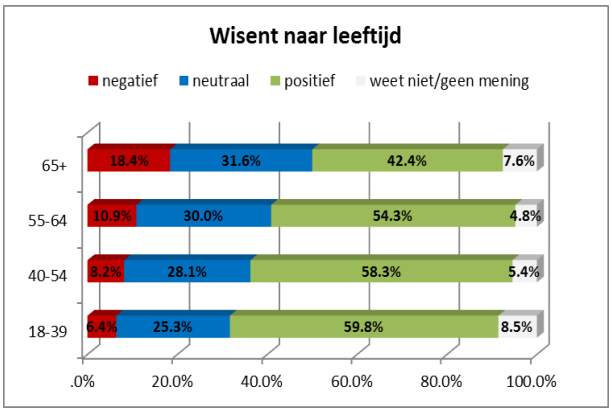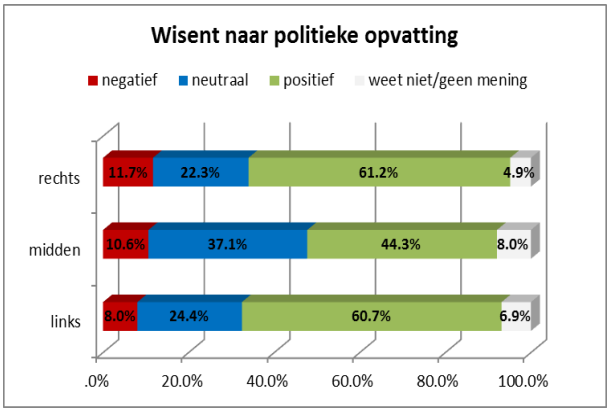
4. Wisent